

MORAVSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA OLMOUC

Ústav společenských věd a práva

Kamila Myšíková

Dědění ze závěti

Testamentary Succession

Bakalářská práce

Vedoucí práce: JUDr. Blanka VÍTOVÁ, Ph.D., LL.M.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené informační zdroje.

Olomouc.....

Tímto bych ráda vyjádřila poděkování mé vedoucí práce JUDr. Blance Vítové, za výbornou komunikaci a dobře míněné rady, které mi byly velkou pomocí. Dále bych ráda vyjádřila poděkování mé rodině, která mě podporovala a motivovala, zejména velký dík patří mému manželovi a dcerám.

Obsah

ÚVOD	6
1 DĚDICKÉ PRÁVO	9
1.1 Předpoklady dědění.....	13
1.1.1 Smrt fyzické osoby.....	14
1.1.2 Existence pozůstalosti.....	15
1.1.3 Způsobilost k dědění.....	17
1.1.4 Odmítnutí, vzdání se a zřeknutí se dědictví.....	19
1.1.5 Dědické tituly.....	21
1.1.6 Přijetí nebo odmítnutí dědictví.....	28
1.2 Procesní stránka dědického řízení.....	28
1.2.1 Zahájení řízení o pozůstalosti.....	29
1.2.2 Určení místní příslušnosti.....	29
1.2.3 Účastníci projednávání pozůstalosti.....	30
1.2.4 Veřejnost zjištění.....	31
1.2.5 Pořízení závěti ústní formou.....	31
2 DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI	32
2.1 Účel závěti.....	34
2.2 Předpoklady platnosti závěti.....	35
2.2.1 Právní jednání.....	35
2.2.2 Požadavek vůle.....	35
2.2.3 Způsobilost pořizovat závěť.....	37
2.3 Obsahové náležitosti závěti.....	39
2.4 Nepominutelný dědic a jeho ochrana.....	41
2.4.1 Vydědění.....	43
2.4.2 Ochrana nepominutelného dědice v případě vydědění.....	47
2.5 Formy závěti.....	48
2.5.1 Závěť pořízení soukromou listinou.....	49
2.5.2 Závěť pořízená veřejnou listinou.....	52
2.6 Uschování a zrušení závěti.....	53
2.6.1 Zrušení závěti.....	54
2.7 Vedlejší doložky v závěti.....	55

2.7.1	Podmínka	57
2.7.2	Doložení času.....	58
2.7.3	Příkaz	59
3	STARONOVÉ INSTITUTY V DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI.....	59
3.1	Úlevy při pořizování závěti.....	60
3.1.1	Komparace NOZ s o.z.o	61
3.2	Náhradnictví.....	65
3.2.1	Obecné náhradnictví	66
3.2.2	Svěřenské nástupnictví	66
	ZÁVĚR.....	75
	ANOTACE.....	78
	LITERATURA A PRAMENY.....	79
	SEZNAM ZKRATEK.....	82

ÚVOD

Tématem předkládané bakalářské práce je právní úprava dědění ze závěti v českém právním řádu. Cílem práce je na základě komparace dvou „staronových“ institutů dědického práva - úlev při pořizování závěti a svěřenského nástupnictví v novém občanském zákoníku s předchozí právní úpravou, která uvedené právní instituty dědického práva na území dnešní ČR upravovala naposledy, tj. se zákonem č. 946/1811 ve znění z 1. 1. 1925.

Dědění ze závěti je součástí dědického práva, které upravuje právní vztahy vznikající po smrti fyzické osoby, při přechodu jejího majetku na právní nástupce. Podle Švestky a Dvořáka způsobí smrt fyzické osoby zánik právní subjektivity.¹ Smrtí sice zanikají práva a povinnosti neoddělitelně spjaté s osobou zemřelého, avšak většina práv a povinností smrtí nezaniká, nýbrž přechází podle stanovených pravidel na určené subjekty.

K základním atributům dědického práva patří zejména ošetření hmotného zabezpečení života pozůstalého manžela a potomků, čímž napomáhá k zachování majetkových hodnot v rodině a přispívá k posílení mezigenerační solidarity. Majetkové zabezpečení osoby, které jsou v úzkém rodinném vztahu s osobou zůstavitele, se zpravidla odvíjí podle pravidel dědění ze zákona. Podle Schelleové a kolektivu se uvádí, že dědění ze zákona bylo staršími úpravami v občanských zákonících z roku 1950 a 1964 (v původním znění) preferováno právě s poukazem na nejvhodnější způsob zajištění přechodu majetku zemřelé osoby na nejbližší příbuzné a tím i posilování rodinných vztahů.² Právní úprava dědického práva však nesleduje pouze zájmy těch, kterým plyne prospěch z nabytí zůstavitelem zanechaného majetku, ale bere ohled i na subjekty, kterým byl zůstavitel před svou smrtí zavázán k majetkovému plnění. Věřitelé nesmí být ohroženi na svých právech tím, že povinný subjekt zemřel. Dědické právo proto přispívá i k upevňování právní jistoty těch osob, které byli v právním vztahu se zůstavitelem.

¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné 3*. Vyd. 5. Praha: Wolter Kluwers, 2009, s. 257. ISBN 978-80-7357-466-6.

² Srov. SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 1. ISBN 978-80-251-1659-3.

Bednář uvádí, že předchozí právní úprava dědického práva nebyla kvalitní, a judikatura nebyla v tomto směru výjimkou.³ Nově upravené dědické právo je založeno na několika základních zásadách, deklarovaných důvodovou zprávou k občanskému zákoníku. V první řadě je to zásada zachování hodnot pro další generace. Druhá zásada je označena jako koncepce individualistického pojetí dědického práva, preferující přechod majetku na jednotlivce. Projevem této zásady je rozšíření skupin zákonných dědiců.

Již zřejmý pohled do kapitoly dědické právo v novém občanském zákoníku dává tušit, že nová právní úprava dědického práva se výrazně rozrostla. Dědické právo je spolu s věcnými právy zařazeno do třetí části občanského zákoníku mezi absolutní majetková práva. Právní úprava absolutních majetkových práv je provedena kogentním způsobem a strany, se tedy nemohou od zákonné úpravy odchýlit, pokud to není zákonem výslovně připuštěno.

Hlavní téma bakalářské práce, dědění ze závěti, se odvíjí od důvodů dědění (dědických titulů), explicitně vyjmenovaných v platné legislativě. Předchozí právní úprava v podobě zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku (dále OZ) rozlišovala pouze dva dědické tituly, *zákon* a *závěť*. Recentní legislativa rozšiřuje možnosti, kterými může zůstavitel uspořádat své záležitosti pro případ smrti. Kromě závěti může s dědici uzavřít *dědickou smlouvu*. Možnost dědické smlouvy znamená rozšiřování prostoru pro uplatnění autonomie vůle zůstavitele. Nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. (dále NOZ), připouští vedle podílu na dědictví také konkrétní odkaz učinění ve prospěch odkazovníka, což předešla právní úprava neumožňovala.

Bakalářská práce je rozčleněna na úvod, tři kapitoly a závěr. První kapitola se zabývá dědickým právem v obecné rovině. V první kapitole tak jako v celé práci jsou zvýrazněny ustanovení, která NOZ upravuje odlišně nebo nově v porovnání s předchozím občanským zákoníkem. V první kapitole tak tomu je např. v částech o dědické nezpůsobilosti nebo o dědické smlouvě či o dovětku. V závěru první kapitoly jsou prezentovány poznatky o nové úpravě procesní stránky dědického řízení.

Obsahem kapitoly druhé je již samotné dědění ze závěti. Postupně jsou v rámci kapitoly uvedeny základní charakteristiky nové právní úpravy v oblasti testamentárního

³ Srov. BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. s. 71. ISBN 978-80-7380-292-9.

práva – od „definice“ závěti, jejího účelu, předpokladů platnosti závěti, způsobilosti pořizovat závět', obsahové náležitosti závěti, postavení neopominutelného dědice, vydědění, formy závěti, její uschování až po její zrušení. V závěru kapitoly se práce zaměřuje na jeden ze „staronových“ institutů v dědickém právu, vedlejších doložek v závěti, které na území dnešní ČR naposledy upravoval Všeobecný (obecný) zákoník občanský (dále o.z.o).

Kapitola třetí plynule navazuje na závěr kapitoly předcházející. Kapitola se detailně věnuje srovnání úpravy institutů vedlejších doložek v závěti a svěrenského nástupnictví v zákonech č. 89/2012 Sb. (NOZ) a č. 946/1811(ve znění z roku 1925 – o.z.o). Na základě srovnání se práce bude snažit ukázat, do jaké míry byli tvůrci NOZ inspirováni kodexem, jehož vznik se datuje hluboko do časů Rakousko - Uherské monarchie, přesněji řečeno, ještě do časů Rakouského císařství.

V práci budou využity metoda sběru dat, a dále metody deskripce, komparace a analýzy zjištěných poznatků z odborných zdrojů právníkové a další relevantní literatury. Kompletní přehled použité literatury je uveden v závěru práce v rámci seznamu použité literatury. V praktické části bude využita metoda kvalitativní analýzy získaných údajů.

1 DĚDICKÉ PRÁVO

Dědické právo je oblastí, která v novém občanském zákoníku patří k těm nejvíce odlišným od dosavadního stavu. Důvodem je podle Bezoušky a Piechowiczové zejména snaha o velký respekt k vůli zůstavitele. Tento respekt v předchozí úpravě chyběl. Podle autorů se lze dokonce setkat i s názorem, poslední vůli mrtvého není třeba respektovat, protože mrtvý již žádnou vůli nemá.⁴

V úvodní kapitole vymezíme základní pojmy dědického práva a jeho oporu v současné legislativě. Dle Švestky a Dvořáka lze dědické právo chápat ve smyslu objektivním a subjektivním. Právní normy, jež udávají přechod práv a povinností zesnulého jedince na jeho právního zástupce jsou myšleny jako objektivní. Pojem, dědické právo se užívá ve dvojím smyslu. V objektivním smyslu představuje souhrn všech právních norem, upravujících přechod práv a povinností zemřelého jedince na jeho právního zástupce. Dědicovi, jenž přejdou práva povinnosti z důvodu smrti zůstavitele je smyslem subjektivním. Tohle subjektivní právo je povahy absolutní a prosaditelné proti každému. Jedná se o povahu absolutní tohoto dědického práva a vůči komukoliv prosaditelného, přejde taktéž na opravného nástupce.⁵

Dědické právo je v platném zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále OZ) zařazeno do třetí hlavy třetí části, přičemž v hlavě předchozí jsou upravena věcná práva. Důvodem je skutečnost, že věcná práva jsou, stejně jako právo dědické, shrnuta do obecné kategorie absolutních majetkových práv. „Vychází se z pojetí, které kdysi navrhl Viktor Knapp a o němž bylo po dlouhém časovém odstupu řečeno, že se jedná o systematické zařazení „velmi správné“, protože „toto místo dědického práva není odůvodněno jen jeho absolutní povahou, ale i sounáležitostí a bezprostřední obsahovou návazností na věcná práva i na rodinné právo zařazené před ně.“⁶

⁴ Srov. BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny*. Praha: Anag, 2013. s. 195. ISBN 978-80-7263-819-2.

⁵ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné 3*. Vyd. 5. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 258. ISBN 978-80-7357-466-6.

⁶ VAŇASOVÁ, M. *Úprava dědického práva v novém občanském zákoníku*. [online] epravo.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-dedickeho-prava-v-novem-obcanskem-zakoniku-78510.html>

Úpravě dědického práva je v novém občanském zákoníku věnováno 244 paragrafů (§ 1475 - 1720), což je významný nárůst oproti předchozí právní úpravě, která dědickému právu věnuje pouze 41 paragrafů (§ 460-487).

Co se týče vnitřního členění úpravy dědického práva, třetí hlava třetí části je rozdělena do osmi dílů a 244 paragrafů. Díl první se zabývá právem na pozůstalost, díl druhý pořizemím pro případ smrti, díl třetí odkazy, díl čtvrtý zákonnou dědickou posloupností, díl pátý povinnými dědickými díly, díl šestý právy některých osob na zaopatření, díl sedmý přechodem pozůstalosti na dědice a konečně díl osmý zcizením dědictví.

Dědické právo patří k základním subsystémům všeobecného soukromého práva. V právní tradici kontinentální Evropy se dědické právo od nepaměti traduje jako část kodexové úpravy občanského práva. Círák a kolektiv uvádí: „Výrazom dedičské právo rozumíme tú časť súkromnoprávnej teórie, ktorá sa zaoberá otázkami dedenia, najmä tým, aké sú predpoklady dedenia, kto je povolávaným dedičom, v akej miere môže poručiteľ ovplyvniť výber dediča (testovacia sloboda), resp. v akej miere ustanovuje zákon kto je dedičom, aká je spoločenskú ingerencia do testovaciej slobody poručiteľa a aké právne dosledky má odmietnutie dedičstva a nadobudnutie dedičstva.“⁷ Všechny výše uvedené otázky hrají významnou úlohu v každé právně rozvinuté společnosti.

Dědické právo je ovšem svoji podstatou rovněž majetkovým právem, neboť úzce souvisí s existencí individuálního vlastnictví. Otázka, jaký osud nabývají práva a povinnosti po smrti svého nositele, přichází do úvahy od té doby, odkdy ve společnosti existuje soukromé vlastnictví v podobě právního vlastnictví určité věci určitým jednotlivcem.

Objektivní dědické právo značí souhrn právních norem upravujících přechod práv a povinností po smrti fyzické osoby na osoby jiné na základě dědické postupnosti (dědické sukcese). Objektivní dědické právo odpovídá na otázku, co je v dané situaci v souladu s dědickým právem, resp. zda existují okolnosti svědčící proti pravidlům ustanoveným v jeho normách a jaká právní norma dopadá na danou skutkovou podstatu. Naproti tomu dědickým právem v *subjektivním slova smyslu* se rozumí oprávnění určitého subjektu stát se ve svém osobním a majetkovém zájmu dědicem po smrti zemřelé osoby. Subjektivní dědické právo je majetkové právo absolutní povahy, které

⁷ CIRÁK, J., et al. *Dědické právo*. Ostrava: Key Publishing s.r.o., 2010. s. 13. ISBN 978-80-7418-056-9.

působí vůči všem ostatním osobám (erga omnes). Subjektem dědického práva je dědic, jehož dědictví je povinný každý respektovat.

Osoba, po jejíž smrti se dědí, tedy osoba, do jejichž právních vztahů vstupují po její smrti dědicové, se označuje termínem *zůstavitel*. *Dědění* je přechod práv a povinností fyzické osoby z důvodu její smrti na jiné subjekty a označuje se jako dědická posloupnost (dědická sukcese). *Dědic* je subjektem, na který přecházejí práva a povinnosti vyplývající z dědění.⁸ NOZ na rozdíl předcházející právní úpravy vytváří v § 1477 kategorii odkazovníka, který nabývá odkaz: „Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu, nebo na zřízení určitého práva. Odkazovník není dědicem.“ *Odkazem* je určitá, konkrétní věc nebo jedna či několik věcí určitého druhu nebo určité právo. *Odkazovník* smrtí zůstavitele nabývá právo na vydání věci nebo na zřízení určitého práva. Odkazem tak může být určitá konkrétní věc movitá či nemovitá, peníze nebo služebnost. V tomto se skrývá rozdíl oproti dědictví, které je na rozdíl od konkrétního odkazu vyjádřeno poměrným podílem pozůstalosti. Z tohoto důvodu není odkazovník dědicem.⁹ Výhodou odkazu je kupř. skutečnost, že pokud např. zůstavitel hodlá odkázat sbírku svému vědeckému kolegovi, nezatíží ho případnými dluhy vyplývajícími z dědictví. Druhým zásadním rozdílem mezi odkazovníkem a dědicem je procesní situace. Dědici musí být jeho dědický podíl stvrzen rozhodnutím soudu.

Dědic dědí na základě *dědických titulů*. *Dědicem ze závěti* (testamentární dědic) je osoba, kterou určí zůstavitel, přičemž se může jednat jak o osobu fyzickou, tak o osobu právnickou či stát. Dědicem podle *dědické smlouvy*, která se do českého občanského práva vrací po více než 60 letech, je strana, která se zůstavitelem smlouvu uzavřela. Dědická smlouva je zvláštním institutem dědického práva, protože na rozdíl od ostatních pořízení pro případ smrti je dvoustranným právním jednáním. Dědicové, kteří dědí ze zákona, jsou označováni jako *zákonní dědici*. Podskupinu zákonných dědiců tvoří tzv. *neopominutelní dědicové*, kterými jsou potomci zůstavitele. Neopominutelný dědic musí dostat z dědictví minimálně vždy svůj zákonný podíl. Zůstavitel jich nemůže z dědictví vyloučit. NOZ mění pohled na neopominutelného

⁸ Srov. ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1 - 487*. Praha: Linde, 2008. s. 1125. ISBN 978-80-7201-687-7.

⁹ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014, s. 12. ISBN 978-80-247-5168-9

dědice. Především se snižuje jeho zákonný podíl. Novinkou je také skutečnost, že opomenutí takového dědice nezpůsobuje úplnou či částečnou neplatnost závěti nebo jiného pořízení pro případ smrti. Stejně jako předchozí platná právní úprava, která výslovně připouštěla *kumulaci dědických titulů* (tedy situaci, kdy dědic dědí část majetku ze závěti a část, na kterou závěť nespadá, dědí ze zákona), i současná právní úprava umožňuje působení jednotlivých dědických titulů vedle sebe (např. zůstavitel uzavře ohledně části svého jmění dědickou smlouvu, s částí bude disponovat závětí a zbývající část bude dělena podle zákona).¹⁰

Současná právní úprava přináší oproti předchozím dědický titul dovětek, i když není ve výčtu dědických titulů explicitně uveden. Jedná se o doplnění, dodatek k závěti (kodicil), který je ze své podstaty chápán jako součást závěti, neboť pro něj platí obdobný právní režim jako pro závěť, ačkoli nejde o samostatný dědický titul.

Podle Schelleové dědické právo rozlišuje termíny generální a singulární sukcese. Jako *generální (univerzální) sukcese* se označuje dědění majetku jako celku, kdy dědic (dědicové) vstupují do všech práv a povinností zůstavitele. Majetek zůstavitele tedy tvoří jeden celek tvořený aktivy i pasivy, jež přecházejí na dědice. Jinými slovy, při univerzální sukcesi vstupuje dědic (dědicové) do práv a povinností svého právního předchůdce v celém rozsahu bez ohledu na to, zda je (jsou) o všech těchto právech a povinnostech informován.¹¹ Okamžikem smrti se dědicové, pokud je jich více, stávají spoludědici celého majetku zůstavitele podle výše svých dědických podílů. Dle Círáka a kolektivu lze termínem *singulární sukcese* vyjadřovat skutečnost, že na dědice může přejít pouze určité právo či povinnost, a to z osobního rozhodnutí zůstavitele vyjádřeného v závěti, kde zůstavitel určí konkrétní věc nebo právo, které přejdou na dědice.¹² Schelleová v souvislosti se singulární sukcesí zmiňuje existenci zvláštních majetkových práv, která smrtí nezanikají, ovšem přecházejí na jiné osoby nikoli na základě dědické posloupnosti, nýbrž na základě ustanovení obsažených ve zvláštních zákonech. O singulární sukcesi se tedy hovoří u práv, která přecházejí na oprávněné osoby jinak než děděním, tedy o přechod práv a povinností, který není spojen

¹⁰ Srov. SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 2. ISBN 978-80-251-1659-3.

¹¹ Tamtéž.

¹² Srov. CÍRÁK, J., et al. *Dědické právo*. Ostrava: Key Publishing s.r.o, 2010. s. 15. ISBN 978-80-7418-056-9.

s odpovědností za zůstavitelovy dluhy.¹³ Obdobně vymezuje singulární sukcesi Eliáš podle kterého v konvenčních systémech není dědicem ten, komu z pozůstalosti připadla jen jednotlivá věc. Kdo z pozůstalosti získá jednotlivou věc, může být jen singulárním nástupcem ve vztahu k této věci nebo právu.¹⁴ Jedná se např. o peněžité nároky z nemocenského pojištění, sociálního zabezpečení, právo nájmu, práva a povinnosti stavebního spoření, nároky z penzijního připojištění ad. Při singulární sukcesi tedy dochází ke střídání oprávněných subjektů s ohledem na jednotlivé věci nebo práva, která se uplatňují při jednání mezi živými

Předmětem dědění je majetek zůstavitele, který se v právní terminologii označuje jako *pozůstalost*. Dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní. Pozůstalost je širším pojmem než pojem dědictví. *Dědictvím* se rozumí ta část z pozůstalosti, která skutečně přejde na zůstavitelovy dědice. Oproti tomu *pozůstalost* tvoří veškeré jmění zůstavitele k okamžiku jeho smrti, které je způsobilé přejít na právní nástupce. Do pozůstalosti zásadně nespádají práva a povinnosti vázané výlučně na osobu zůstavitele, s výjimkou uznání nebo uplatnění dluhů u soudu. „Do pozůstalosti tedy nespádají práva a povinnosti vázaná výlučně na osobu zůstavitele, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována.“¹⁵

1.1 Předpoklady dědění

K základním předpokladům dědění patří: 1) smrt fyzické osoby (zůstavitele); 2) existence dědictví (pozůstalosti); 3) způsobilý dědic; 4) právní důvod dědění (dědický titul); 5) skutečnost, že osoba způsobilá dědit dědictví neodmítla (tj. projev vůle povolaného dědice, týkající se přijetí dědictví).

¹³ Srov. SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 3. ISBN 978-80-251-1659-3.

¹⁴ Srov. ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1 - 487*. Praha: Linde, 2008. s. 1120. ISBN 978-80-7201-687-7.

¹⁵ Nový občanský zákoník. Obecně o dědickém právu. [online] justice.cz [cit 2014-08-27]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/obecne/>

1.1.1 Smrt fyzické osoby

Událost, kterou je smrt fyzické osoby, působí zánik její způsobilosti mít práva a povinnosti (právní subjektivitu). Dědické právo tedy vzniká až smrtí zůstavitele. Proto nemůže dědit ten, kdo zemřel před zůstavitelem nebo současně s ním (§ 1749 OZ). Smrtí se rozumí z lékařského hlediska stav, při kterém dochází ke změnám mozku (nezvratným). Při tomto stavu nastane selhání funkce a zánik funkce krevního oběhu a dýchání. Pokud vymizí známky života a jeho funkce nastává zánik jedince.¹⁶

Pokud zemře nejprve zůstavitel a po něm byt' i libovolně krátkou dobu jeho dědic, má dědic své dědické právo zachováno a v případě jeho smrti tak přechází na jeho dědice. *Zůstavitelem* nemůže být právnická osoba ani stát. Osudy majetku zaniknuté právnické osoby se nevypořádávají podle dědického práva, ale podle jiných právních předpisů,¹⁷ např. likvidace.

Z právního hlediska smrtí zaniká právní osobnost člověka.¹⁸ V běžných případech se smrt prokazuje *úmrtním listem*. Existují však i mimořádné případy, kdy tímto způsobem smrt prokázat nelze. NOZ na tuto skutečnost pamatuje prostřednictvím *důkazu smrti* (§ 26) a *prohlášení za mrtvého* (§ 71–76). *Důkaz smrti* přichází v úvahu, jeví-li se jako jisté, že člověk zemřel, ač jeho mrtvé tělo nelze ohledat. Smrt člověka se podle § 26 prokazuje veřejnou listinou vystavenou po prohlédnutí těla mrtvého stanoveným způsobem.

Prohlášení za mrtvého je naproti tomu spojeno s domněnkou smrti člověka v případě, že jeho smrt není zřejmá. Za mrtvého prohlásit jen na návrh toho, kdo na tom má právní zájem. Na člověka, který byl prohlášen za mrtvého, se hledí, jako by zemřel. Pokud byl člověk prohlášen za nezvěstného podle zavedeného *institutu nezvěstnosti* (§§ 66 – 70 NOZ), může ho soud nejdříve po uplynutí pěti let počítaných od konce roku, v němž došlo k prohlášení za nezvěstného, prohlásit za mrtvého. V tomto případě soud určí den, který nezvěstný zřejmě nepřežil. Má se za to, že tento den je dnem smrti nezvěstného. Zjistí-li se, že člověk, o němž soud rozhodl, že zemřel, je dosud naživu, k prohlášení za mrtvého se nepřihlíží. V případě, že smrt člověka byla stanovena na

¹⁶ Srov. VOKURKA, M. HUGO, J. *Praktický slovník medicíny*. Praha: Maxdorf, 2011. s. 422. ISBN 978-80-7345-262-9.

¹⁷ Srov. CIRÁK, J., et al. *Dědické právo*. Ostrava: Key Publishing, 2010. s. 16. ISBN 978-80-7418-056-9.

¹⁸ Podle § 23 občanského zákoníku má člověk po celý svůj život právní osobnost. Náleží mu vrozená práva seznatelná samotným rozumem a citem; tato práva jsou nezczizitelná a nelze se jich vzdát. Zákon může stanovit jen meze uplatňování přirozených práv a způsob jejich ochrany (§ 19).

základě prohlášení za mrtvého, není vyloučena existence důkazu, že zemřel dříve nebo později (§ 76 NOZ).

Řízení o prohlášení člověka za mrtvého a řízení o určení data smrti je vedle NOZ v §§ 54 až 64 zákona 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který vstoupil v platnost s účinností od 1. ledna 2014.

Zemře-li více dědiců, které by měli po sobě povolání dědit, a to při jedné události, je údaj o době úmrtí významný. Ovšem nemohou nabít dědictví jedna po druhé, jestliže nejde určit, která osoba zesnula dříve a která později. Proto se v takové případě uvádí, že zesnuli současně.¹⁹

Úmrtí fyzické osoby se zapisuje do knihy úmrtí podle zákona č. 301/2000 Sb. o matrikách. Vedení matrik je svěřeno obecním úřadům. Smrt fyzické osoby se zapisuje podle § 21 do knihy úmrtí podle místa úmrtí, popřípadě podle místa nalezení mrtvoly anebo podle místa vyložení z dopravního prostředku, došlo – li k úmrtí během cesty.

Po provedení zápisu do knihy úmrtí oznámí matriční úřad uvedenou právní skutečnost soudu příslušnému k projednání dědictví, jak mu to ukládá § 85 případně § 88 písm. c) OSŘ. Pro řízení o pozůstalosti je podle § 98 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních příslušný soud, v jehož obvodu: 1) měl zůstavitel v době smrti evidováno místo trvalého pobytu v informačním systému evidence obyvatel; 2) měl zůstavitel naposledy bydliště, popřípadě, neměl-li bydliště nebo nelze-li bydliště zjistit, místo, kde se naposledy zdržoval; 3) je zůstavitelův nemovitý majetek 4) zůstavitel zemřel.

1.1.2 Existence pozůstalosti

Podle Eliáše a jeho spolupracovníků lze konstatovat, že pojmem dědické právo ukážeme na dědice a dědictví. Jsou to ti, kteří právně vstupují na místo za zemřelého a na jeho majetek. Takový pohled by byl podle autorů nutně zužující, neboť dědické právo se vztahuje především k pozůstalosti, tedy k tomu, co zůstavitel svým právním nástupcům zanechal.²⁰

¹⁹ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 13. ISBN 978-80-87212-79-0.

²⁰ Srov. ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-487*. Praha: Linde, 2008. s. 1114. ISBN 978-80-7201-687-7.

Z povahy věci vyplývá možnost dědění po zůstaviteli pouze v případě, že zůstavitel disponoval v okamžiku smrti nějakým majetkem. V opačném případě soud řízení o dědictví zastaví podle § 153 zákona 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních (dále ZŘS). Toto rozhodnutí není třeba doručovat. Smyslem úpravy zastavení dědického řízení je efektivní a hospodárné řešení bagatelních dědických řízení. Jedním z kritérií rozhodovaná soudního komisaře, zda bude zastaveno soudní řízení, byla nevýznamnost ceny zanechaného majetku zůstavitele.²¹ Recentní právní úprava převzala v § 110 ustanovení zrušeného § 175 h odst. 2 občanského soudního řádu ošetřující případ zanechání majetku nepatrné hodnoty. V tomto případě je účastníkem ten, kdo se postaral o pohřeb zůstavitele.

Pod pojmem „majetek“ se rozumí aktiva patřící určitému subjektu, tj. všechna práva, jejichž hodnotu lze vyjádřit penězi, jakož i práva s peněžním plněním. Peníze zde plní roli na základě svého aspektu všeobecně akceptované směnitelnosti. Peníze jsou jako aktivum všeobecně přijímáno při placení za zboží nebo služby nebo na úhradě dluhu.²² OZ vymezuje v paragrafu 495 majetek jako souhrn všeho, co osobě patří - jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů.

Pokud zůstavitel zanechá nějaká aktiva, pak tedy současně přechází na dědice i pasiva. Dluhy zůstavitele jsou součástí zanechaného majetku, který věřitelům za života zůstavitele zjednával určitou jistotu uspokojení jejich pohledávek. Zájmy věřitelů nemohou být výměnou dlužnických subjektů ohroženy. Jistotu pro uspokojení věřitelů nezjednává pouze majetek přecházející na dědice na principu universální sukcese, ale i případný majetek dědice, který po vypořádání dědictví splyne s majetkem po zůstaviteli.²³

Předmětem dědění jsou věci, jakožto předměty vlastnictví a práva závazková. Předmětem dědictví však nemohou být práva a povinnosti, která byla vázána výlučně jen na osobu zemřelého, protože tyto smrtí zůstavitele zanikají (§ 2009 NOZ). Předmětem dědění tedy mohou být jen taková práva, která smrtí oprávněného

²¹ Viz HOLÍK, L., MARCEL, J. *Právní institut zastavení dědického řízení podle § 175 h občanského soudního řádu*. [online] Ad notam 2/2010.[cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW http://www.nkr.cz/doc/adnotam/2010_2.pdf

²² Srov. REVENDA, Z. *Peníze a zlato*. 2. vyd. Praha:Management Press, 2013. s. 19. ISBN 978-80-7261-260-4.

²³ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 16. ISBN 978-80-87212-79-0.

nezanikají. Takový charakter mají například práva a povinnosti z oblasti pracovního jako je např. zánik pracovněprávního vztahu či práva rodinného jako jsou právo zemřelého na výživné. Na rozdíl od předchozí právní úpravy nejsou v § 2009 NOZ explicitně zmíněny zánik práva na bolestné a na náhradu za ztížené společenské uplatnění v souvislosti se zánikem práva věřitele. Smrtí fyzické osoby dále zanikne věcné břemeno, pokud právo k tomuto břemenu patřilo této osobě, předkupní právo, či možnost domáhat vrácení daru.

Zvláštní skupinu představují majetková práva, která smrtí oprávněného nezanikají, ale přecházejí na jiné osoby na základě právní úpravy v jednotlivých zákonech jinak než podle předpisů dědického práva. Mezi ně patří např. peněžité nároky z pracovního poměru (zákoník práce), peněžité nároky na nemocenské pojištění (zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění) ad.

1.1.3 Způsobilost k dědění

Požadavek, že se má dědictví dostat způsobilému subjektu, je dvojího druhu. Jde při něm jednak o tzv. *absolutní způsobilost* vstoupit namísto zůstavitele do zanechaných práv a povinností (dědicem se může stát jen ten, kdo se nápadu dědictví, tj. smrti zůstavitele dožil), jednak o tzv. *relativní způsobilost* zaměřenou k tomu, je – li k dědění povolána osoba hodna stát se zůstavitelovým nástupcem.

Dědicem (i odkazovníkem) může být fyzická i právnická osoba. V § 1478 umožňuje NOZ povolat za dědice i právnickou osobu, která má teprve vzniknout. Tato právnická osoba je způsobilým dědicem nebo odkazovníkem, pokud vznikne do jednoho roku od smrti zůstavitele.

V této práci se nebudu blíže zabývat odkazovníkem. Ze závěti, která je hlavním tématem naší práce, může být k dědění povolán pouze dědic. Kromě závěti může dědic dědit na základě dalšího pořízení pro případ smrti, tj. dědické smlouvy nebo na základě dědické posloupnosti.

Dědicem může být pouze osoba, která je způsobilá být dědicem. Prohlášení o přijetí dědictví je nezvratné a neodvolatelné.

1.1.3.1 Dědická nezpůsobilost

Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva člověka, který se v důsledku svého jednání stal nehodným nabýt dědictví. Důvodem je ochrana morálních hodnot

společnosti – pokud by takový člověk byl k dědictví povolán, odporovalo by to v důsledku jeho jednání zásadám spravedlnosti a obecné morálce.²⁴

Nová zákonná úprava dědickou nezpůsobilost oproti předchozí platné zákonné normě rozšiřuje. OZ v § 469 uvádí, že „nedědí ten, kdo se dopustil úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem, nebo rodičům, anebo zavrženíhodného jednání proti projevu poslední vůle zůstavitelovi.“ Zákon připouští možnost, že taková osoba může dědit v případě, že mu zůstavitel tento čin odpustil.

Obdobně je z dědického práva na základě § 1481 NOZ „vyloučena ta osoba, která se dopustila činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutila nebo listivě svedla, projev poslední vůle zůstaviteli předala nebo jeho poslední pořízení zatajila, zfalšovala, podvrhla nebo úmyslně zničila, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.“

Z porovnání definic je zřejmé, že v nové úpravě se hovoří nikoli o úmyslném trestném činu, ale o činu, který „má povahu“ úmyslného trestného činu podle § 15 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku. Zákon tak pamatuje na případy, kdy čin naplňující znaky skutkové povahy úmyslného trestního činu podle trestního zákoníku takovým trestním činem není (např. z důvodů věku pachatele nebo že trestní čin byl spáchán proti zůstavitelovi nejbližším osobám).²⁵

Druhou skupinu důvodů dědické nezpůsobilosti tvoří případy *zavrženíhodného jednání*, které jsou v NOZ na rozdíl od předcházejícího zákona vymezeny základním demonstrativním výčtem skutků. V praxi se může jednat o osobu, která donutila zůstavitele k změně poslední vůle podle svého přání, nebo jej k tomu svedla na základě uvedení v omyl, pomluvy, falešných listin apod.

U obou výše popsaných skupin dědické nezpůsobilosti může zůstavitel dědici jeho zavrženíhodné jednání prominout. Pokud tak učiní, stává se dědic opět způsobilým dědit. Odpuštění by mělo mít explicitní písemnou podobu. V praxi nebude stačit, pokud zůstavitel v případě, že mu bylo prokazatelně známo jednání dědice, které zakládá

²⁴ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha:Leges, 2011. s. 26. ISBN 978-80-87212-79-0.

²⁵ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 13-14. ISBN 978-80-247-5168-9.

dědickou nezpůsobilost, dědice uvede jako závětního dědice, aniž by jeho závět' nebo jiný projev vůle obsahoval výslovné odpuštění.²⁶

Další případ dědické nezpůsobilosti upravený v § 1482 NOZ se vztahuje na dědění podle zákonné posloupnosti, nebudeme se jím tedy blíže zabývat. Jen v krátkosti uvedme, že tato možnost dědické způsobilosti je zaváděna nově a že se jedná o situace, 1) kdy se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí a 2) zbavení rodičovské odpovědnosti z důvodu jejího zanedbávání z vlastní viny.

1.1.4 Odmítnutí, vzdání se a zřeknutí se dědictví

Dědického práva se nelze vzdát dopředu, tj. ještě za života zůstavitele. Znamená to, že budoucí dědic nemůže učinit platné jednostranné prohlášení, kterým se dědictví do budoucna zřídá. Předchozí právní úprava znala pouze odmítnutí vlastnictví, oproti tomu NOZ rozlišuje: 1) odmítnutí dědictví, 2) zřeknutí se dědického práva (akty projevené po smrti zůstavitele) a vzdání se dědictví (smlouva mezi zůstavitelem a potencionálním dědicem).

1.1.4.1 Odmítnutí dědictví

Zásadu dědického práva o svobodě dědice přijmout dědictví přesně vyjadřuje nizozemský občanský zákoník: „Nikdo není povinen přijmout pozůstalost, která mu napadla“²⁷. Některé právní systémy (občanské zákoníky Ruska, Itálie, Polska) vyžadují, aby dědic explicitně projev il vůli dědictví nabýt, to jest vyslovit projev vůle dědictví přijmout.

Tento institut české právo nevyužívá. Nově však připouští *zřeknutí se dědictví* ještě za smrti zůstavitele ve smlouvě se zůstavitelem. Zřeknutí se dědického práva není darováním ani jiným majetkovým převodem, a proto se nemohou věřitelé dovolávat presump tivního dědice neúčinnosti právního jednání cestou odpůrčího práva. Dědického práva se lze zřít i za odbytné, úplatu nebo jiné protiplnění, proti čemuž popřípadě již odporovat lze podle obecných ustanovení. Pro smlouvu o zřeknutí se dědického práva se vyžaduje forma veřejné listiny (§ 1484 NOZ).

²⁶ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 13-14. ISBN 978-80-247-5168-9.

²⁷ ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-487*. Praha: Linde, 2008. s. 1114. ISBN 978-80-7201-687-7.

Odmítnutí dědictví v zákoně OZ upravovaly ustanovení §§ 463 až 468. Odmítnutí dědictví podle této zákonné normy muselo splňovat náležitosti, od kterých se nešlo odchýlit. Odmítnutí dědictví bylo jednostranným výslovným a adresným projevem vůle spojeným s ireverzibilními hmotně-právními účinky. Nemohlo být určeno nikomu jinému než soudu (notáři), u něhož se vedlo řízení po zůstaviteli. Dědic nemohl k odmítnutí dědictví připojit výhrady nebo podmínky, rovněž nemohl odmítnout dědictví jen zčásti. Takové prohlášení by totiž nemělo účinky odmítnutí dědictví.

V NOZ je *odmítnutí dědictví* ošetřeno v §§ 1484 až 1489. Ve shodě s předchozí právní úpravou odmítnutí dědictví vyžaduje výslovné prohlášení u soudu. Stejně tak přebírá lhůtu jednoho měsíce, v níž musí dědic soud vyrozumět o jeho vůli k odmítnutí dědictví. Nově zákon upravuje prodloužení tříměsíční lhůty v případě trvalého bydliště dědice v zahraničí. Z pochopitelných důvodů je nově upraveno odmítnutí dědictví v případě jeho nabytí na základě dědické smlouvy. V tomto případě se jedná o tzv. smluvního dědice, který má možnost odmítnout dědictví pouze v případě, pokud to nevyklučuje dědická smlouva. Nepominutelný dědic může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu.

Kromě výše uvedených omezení má dědic rozhodnutí o odmítnutí dědictví zcela ve svých rukou. „Právo dědice svobodně se rozhodnout, že dědictví odmítá, je významné z důvodu zásady univerzální sukcese, dědiců, na které přecházejí zůstavitelovy dluhy. Vyvázat se z těchto dluhů bude moci dědic jen tak, že dědictví odmítne.“²⁸

Prohlášení o odmítnutí dědictví je podobně jako v předchozí právní úpravě obecné a neodvolatelné. Na dědice, který dědictví odmítl, zákon pohlíží tak, jako by dědictví nikdy nenabyl.

1.1.4.2 Vzdání se dědictví

Dědic se může vzdát dědictví nebo dědického podílu na základě své projevené vůle, a to ve prospěch jiného dědice. K tomu je nutné splnit dvě podmínky. První z nich je podmínka přijetí, tedy neodmítnutí dědictví. Druhou podmínkou je přijetí uvolněného dědictví ze strany obmyšleného. Pokud nesouhlasí, k vzdání se dědictví, které probíhá před soudem v rámci řízení o dědictví, se nepřihlíží. Vzdání se dědictví však podle §

²⁸ NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 18. ISBN 978-80-247-5168-9.

1490 NOZ nezbavuje splnit takové opatření, které podle zůstavitelovy vůle může splnit dědic pouze osobně.

Dědictví se může vzdát jak dědic ze zákona, tak i dědicové ze závěti nebo smluvní dědici.

1.1.4.3 Zřeknutí se dědického práva

NOZ nově přinesl zůstaviteli a dědici možnost uzavření smlouvy, kterou se dědic svého práva zřekne, a to zcela nebo jen části dědictví. Jak bylo naznačeno výše, v předchozích zákonných úpravách měl dědic možnost svobodně se rozhodnout o přijetí či nepřijetí dědictví až po smrti zůstavitele, tedy v rámci projednávání dědictví před soudem (notářem). NOZ umožňuje, aby se zůstavitel a dědic dohodli na zřeknutí se dědictví ještě za života zůstavitele. Smlouva se zásadním způsobem dotýká potomků dědice, neboť „dědického práva se lze předem zřici smlouvou se zůstavitelem; není-li jinak ujednáno, působí zřeknutí i proti potomkům“ (§ 1484 NOZ). Platí tedy, že místo dědice, který se dědictví zřekl, nedědí ani jeho potomci. Ve smlouvě mezi zůstavitelem a dědicem však může být ujednáno, že potomci budou dědit právě na místo dědice. Pokud je dědic nepominutelným dědicem (viz níže), vzdává se smlouvou dědictví jako celku včetně práv a na povinný díl. Pokud se však neopominutelný dědic zřekne pouze práva na povinný díl, neznamená to automaticky, že se zřekl práv na dědický podíl ze zákonné posloupnosti.

Smlouva o zřeknutí se dědického práva, která musí mít formu veřejné listiny (notářský zápis), může být uzavřena ve formě vzdání se dědického práva ve prospěch jiné osoby. Pokud není ve smlouvě ujednáno něco jiného, poté zřeknutí se dědického práva platí pouze v případě, že se obmyslený stane dědicem.²⁹ V opačném případě, například z důvodu absentující závěti, se ke smlouvě nepřihlíží.

1.1.5 Dědické tituly

Výše jsme uvedli, že současná právní úprava rozlišuje tři dědické tituly: 1) zákon, 2) závěť a 3) dědickou smlouvu, kterou předchází občanský zákoník neznal. Závěť, dědická smlouva a dovětek se označují jako pořízení pro případ smrti: „Pořízení pro případ smrti jsou závěť, dědická smlouva nebo dovětek“ (§ 1491 NOZ). „V širším

²⁹ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 18. ISBN 978-80-247-5168-9.

slova smyslu sem můžeme zařadit i prohlášení o vydědění a povolání vykonavatele závěti či správce pozůstalosti.³⁰ Tyto smlouvy mohou působit i vedle sebe. NOZ podporuje myšlenku svobodné vůle zůstavitele, proto i ve výčtu dědických titulů uvádí pořízení pro případ smrti před zákonem.

1.1.5.1 Pořízení pro případ smrti

Podmínky omezující pořízení pro případ smrti jsou uvedeny v §§ 1492 a 1493 NOZ. Pořízením pro případ smrti není možné zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, leda v případě, že se práva na povinný díl nezřekl nebo došlo k vydědění. V ostatních případech náleží v intencích § 1492 NOZ nepominutelnému dědici povinný díl. Jestliže zůstavitel chce pořídit závěť ve prospěch poskytovatele (zaměstnance) sociálních služeb, či zdravotnického zařízení, kdy je v tomto zařízení umístěn, musí tak učinit sepsáním veřejné listiny o závěti – odlišná podoba bude v tomto případě neplatná.³¹

1.1.5.1.1 Dědická smlouva

Dědická smlouva je úplnou novinkou, kterou do českého právního prostředí přinesl NOZ. Jedná se o ideální prostředek, jak se dohodnout s potenciálními dědici o rozdělení majetku již za svého života a možnost upravit jejich nástupnictví tak, aby se předešlo případným sporům mezi jednotlivými dědici.

Dědická smlouva je součástí úpravy dědického práva v mnoha zemích Evropy (Španělsko, Francie, Švýcarsko a další).³² Institut dědické smlouvy znalo i české právo, dokud nebyl občanským zákoníkem z roku 1950 ze soukromého práva vymýcen.³³

Tento institut umožňuje zůstaviteli, aby se již za svého života dohodl o dědictví se svými dědici resp. odkazovníky. Na rozdíl od ostatních pořízení pro případ smrti se jedná o dvoustranné právní jednání. Obsahem této dvoustranné smlouvy je to, že jedna strana povolává druhou za dědice, případně se strany povolávají za dědice navzájem, a

³⁰ Pořízení pro případ smrti. [online] Notářská komora ČR [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.nkr.cz/index.php?page=zavetivydedeni>

³¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 71. ISBN 978-80-7478-579-5.

³² Srov. tamtéž, s. 202.

³³ Srov. tamtéž.

to na rozdíl od závěti již za života obou z nich.³⁴ „Dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka, a druhá strana to přijímá.“ § 1582 NOZ. Základní rozdíl mezi závětí a dědickou smlouvou je právě v tom, že v případě *zavěti* jde o jednostranné jednání zůstavitele, které může zůstavitel kdykoli změnit (doplnit, zrušit), kdežto *dědická smlouva* jako každá jiná smlouva zakládá vzájemná práva a povinnosti smluvních stran, a proto nemůže být jednoduše zrušena. V dědické smlouvě jde sice o povolání určité osoby za dědice, avšak za dědice presumptivního (podobně jako v závěti), neboť ani fakt takové smlouvy nezbavuje tohoto dědice práva dědictví odmítnout nebo žádat soupis pozůstalosti.³⁵

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku považuje dědickou smlouvu za smíšený právní útvar, neboť v sobě spojuje znaky smlouvy i náležitosti závěti.³⁶ Z tohoto důvodu může dědickou smlouvu uzavřít pouze zůstavitel, který má pořizovací způsobilost, musí být tedy zletilý a plně svéprávný. Druhé omezení vyplývá z formy závěti, neboť pro její uzavření se vyžaduje forma veřejné listiny. Omezení třetí se pak týká věcného rozsahu, protože dědickou smlouvou může zůstavitel ošetřit jen tři čtvrtiny pozůstalosti. Chce-li zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit závětí.

1.1.5.1.2 Závěť

Existence testamentárního dědění, tedy dědění na základě testamentu, resp. možnost zřízení závěti, je podle Vojáčka se spolupracovníky prvkem individualismu. Germáni a zřejmě i Slované, kteří preferovali kolektivismus, zřizování závěti neznali. Zřizování závěti však vyhovovalo církvi, která tak mohla získat část majetku zesnulého za účelem spasení jeho duše.³⁷ Závěti jakožto hlavnímu tématu práce se věnujeme v následujících kapitolách. Na tomto místě načrtneme pouze základní rysy závěti.

Závěť je právní jednání jedné osoby, jímž tato osoba jako zůstavitel nejméně jedné osobě zůstává alespoň část svého jmění. NOZ v § 1494 definuje závěť jako

³⁴ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 203. ISBN 978-80-7478-579-5.

³⁵ Srov. tamtéž, s. 202.

³⁶ Srov. tamtéž, s. 203.

³⁷ VOJÁČEK, L., KOLÁRIK, J., GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny*. 2. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2013. s. 134. ISBN 978-80-89447-99-2.

„odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.“

Sepsáním závěti může zůstavitel pro případ své smrti vyřešit své majetkové záležitosti a předejít tak následným majetkovým sporům mezi dědici. Na rozdíl od *dědické smlouvy* je *závěť* jednostranným projevem vůle zůstavitele pro případ jeho smrti. Aby tento projev mohl být považován za závěť, musí v něm zůstavitel jedné nebo více osobám zůstavit podíl na své pozůstalosti.

K tomu, aby měl projev vůle zůstavitele účinky závěti, je nutné splnit obecné podmínky právního jednání. V důvodové zprávě k občanskému zákoníku se uvádí, že „závěť je osobním zůstavitelovým právním jednáním, ten proto nemůže učinit závěť jen tím, že přisvědčí návrhu, který mu předloží někdo jiný, ani nemůže ustavení dědice svěřit jinému. Rovněž společná závěť několika zůstavitelů je vyloučena.“³⁸ U závěti musí jít o projev vůle pravé a vážné, prosté omylu, projev určitý a srozumitelný. V závěti by měl zůstavitel uvést datum jejího pořízení. Pokud tak neučiní a současně pořídí více závětí, které si navzájem odporují, je závěť, u níž není možné určit den, měsíc a rok jejího pořízení, považována za neplatnou. Stejně podmínky platí i v jiných případech, kdy právní účinky závěti závisí na tom, kdy byla pořízena (např. viz výše uvedený příklad pořízení pro případ smrti v době pobytu v léčebném zařízení).

U závěti není na rozdíl od dědické smlouvy nutná forma veřejné listiny. Pokud však závěť sepiše notář, je nejvyšší možnou mírou zaručeno, že pozůstalost bude skutečně podle vůle pořizovatele projednána. Originál závěti sepsané notářem totiž zůstává bezpečně uložen u notáře a údaj, že závěť byla sepsána, musí notář zapsat do Evidence právních jednání pro případ smrti vedené Notářskou komorou České republiky. V této evidenci jsou kromě závětí evidované také dědické smlouvy, smlouvy o zřeknutí se dědického práva nebo povolání správce pozůstalost.³⁹

Zůstavitel může uvést v závěti tzv. vedlejší doložku, čili podmínku, doložení času nebo příkaz, nikoli však jakoukoli. Tomuto tématu se věnujeme v závěrečné kapitole.

³⁸ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 73. ISBN 978-80-7478-579-5.

³⁹ Pořízení pro případ smrti. [online] Notářská komora ČR [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.nkcr.cz/index.php?page=zavetivydedeni>

Zůstavitel je oprávněn ustanovit dědici náhradníka pro případ, že dědic dědictví nenabude. Jedná se o případ tzv. obecného náhradnictví. Také náhradníkům může zůstavitel povolat postupně další náhradníky (viz kapitola 3).

1.1.5.1.3 Dovětek

Dovětkem (kodicil) se na rozdíl od závěti a dědické smlouvy neustanovuje dědic, ale činí se jiná opatření. „Dovětkem může zůstavitel nařídít odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz“ (§ 1498 NOZ).

Odkaz zůstavitel zřídí tak, že v pořízení pro případ smrti (zpravidla právě v dovětku) nařídí určité osobě, aby odkazovníku vydala předmět odkazu. Pokud má někdo dostat z pozůstalosti jednotlivou věc, nejedná se o dědictví, ale o odkaz a osoba oprávněná z odkazu se označuje jako odkazovník. Odkazovník není dědicem, a proto není účastníkem řízení o pozůstalosti. Odkazovník je v postavení věřitele vůči dědici a své právo může uplatnit mimo řízení o pozůstalosti. Odkazovník se na rozdíl od dědice nepodílí na úhradě zůstavitelových dluhů.

Dovětek může být pořízen buď společně se závěti (dovětek testamentární) nebo bez pořízení závěti (dovětek intestátní).

1.1.5.2 Dědění ze zákona

Švestka a kolektiv uvádí: „Ustanovení zákona o zákonné (intestátní) dědické posloupnosti nejsou kogentní povahy, je možné se od nich v projevu vůle odchýlit.“⁴⁰ např. závětí nebo dědickou smlouvou. Dědění ze zákona, resp. zákonná posloupnost tedy zasahuje i do oblasti dědění ze závěti a rovněž do dědické smlouvy. Na zákonnou posloupnost totiž navazuje problematika povinného dílu, nepominutelných dědiců ad., která omezuje autonomii zůstavitelovy vůle při pořízení pro případ smrti. Zákonná posloupnost se použije i v případě, kdy závětí (dědickou smlouvou, odkazem) neřeší zůstavitel celou pozůstalost. Pokud však zůstavitel zemřel bez jakéhokoli pořízení pro případ smrti, přechází celá pozůstalost na dědice v zákonné posloupnosti. Pokud někdo nabyl dědictví v zákonné posloupnosti proto, že dědic povoláný závětí (i dědickou

⁴⁰ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné 3*. Vyd. 5. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 271. ISBN 978-80-7357-466-6.

smlouvou) nechtěl nebo nemohl dědit (např. odmítl dědictví, zemřel dříve než zůstavitel apod.) musí tento zákonný dědic splnit ostatní nařízení zůstavitele, tj. taková nařízení, která by jinak musel dědic povoláný dědickou smlouvou (§ 1637, odst. 2 NOZ). Pokud dědictví nenabude žádný dědic ani podle zákonné posloupnosti, připadá dědictví shodně jako podle předchozí úpravy státu. Konstruuje se fikce, že stát je v takovém případě zákonným dědicem a opouští se konstrukce tzv. odúmrti. Na rozdíl od ostatních zákonných dědiců stát nedisponuje právem dědictví odmítnout. Stát tedy může i odpovídat za dluhy zůstavitele.

1.1.5.2.1 Dědické třídy

V případě kritéria tzv. zákonných dědiců, které spočívá na rodinně-právních vztazích, do nichž je možno zahrnout pouze fyzické osoby, se naplňuje ústavní zásada o tom, že se dědění zaručuje.⁴¹ V tzv. dědické posloupnosti se uplatňuje princip familiarizace, prostřednictvím něhož se sjednává zůstaviteli blízkým nebo spřízněným osobám právo na dědictví. Přednost, které se těmto takto osobám dostává, bývá zdůvodňována tím, že se tyto osoby mohly více či méně podílet na vzniku a zachování majetku. Při nástupnictví je brán zřetel na příbuzenství založené manželstvím nebo partnerstvím a zrozením v přímé, popřípadě pobočné linii. Pokrevnímu příbuzenství se klade na roveň vztah založený osvojením. Zvýhodnění jsou především příbuzní v přímé linii s předností potomků (descendentů) před předky (ascendenty) a dále pak příbuznými v pobočné linii prvního, popřípadě druhého stupně. Výjimečně jsou do tohoto seskupení přiřazeny tzv. spolužijící osoby, které se zůstavitelem sdílely společnou domácnost.⁴²

Současná právní úprava přináší zvětšení okruhu možných dědiců ze zákona. Zákonná posloupnost je upravena v dílu čtvrtém, hlavy třetí, návrhu NOZ, a to v §1633 a následujících paragrafech. Stejně jako v předchozí právní úpravě je zachováno pravidlo, že v případech, kdy nedědí dědic povoláný pořízením pro případ smrti, nastupují dědici podle zákonné posloupnosti.

Jak již bylo naznačeno výše, současná právní úprava dědického práva myslí i na případy, kdy zůstavitel pořídí o své pozůstalosti závěť nebo dědickou smlouvou, ale

⁴¹ Listina základních práv a svobod, č. 11, odst. 1[online] poslanecká sněmovna ČR [cit 2014-09-04].

Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

⁴² Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 62. ISBN 978-80-87212-79-0.

dědic takto povoláný bude nezpůsobilý dědit nebo dědictví odmítne. I za takové situace nastupují dědici dle zákonné posloupnosti, ale v tomto případě nelze zcela pominout zůstavitelovu poslední vůli, byť jeho nařízení, kdo má být závětním dědicem, naplněno nebude.

NOZ rozšířil počet dědických tříd ze čtyř na šest. Záměrem bylo jednak vyhovění požadavkům praxe, jednak obnovení okruhu zákonných dědiců existujícího v našem dědickém právu před redukcí jejich počtu v roce 1950. Některé právní úpravy, např. německý občanský zákoník, znají i větší počet dědických skupin.⁴³

Neboť téma dědických tříd je velmi rozsáhlé a není hlavním předmětem této práce, nebudu se mu věnovat detailněji.

1.1.5.2.2 Nepominutelný dědic

Jak bylo naznačeno výše, význam institutu nepominutelných (dříve neopominutelných) dědiců se projevuje v případě dědění ze závěti, jelikož právo nepominutelných dědiců ve své podstatě omezuje zůstavitelovu pořizovací svobodu.

Nepominutelnými dědici jsou dědici z první třídy dědiců, a to děti zůstavitele. Pokud nedědí, tak jejich potomci. V minulosti však nebyly neopominutelnými dědici pouze děti zůstavitele, ať nezletilé nebo již dávno dospělé. Občanský zákoník pamatoval i na další osoby. Až do roku 1950 byla tato ochrana poskytována i manželů zůstavitele i jeho rodičům. Teprve v občanském zákoníku z roku 1964 bylo toto privilegované dědické právo zúženo pouze na potomky zůstavitele.⁴⁴

▪ Povinný díl

Zákon stanoví, jakého dědického podílu se musí nejméně dostat nepominutelným dědicům, přičemž rozlišuje nezletilé a zletilé dědice. V případě, že zůstavitelova vůle je nezanechat nepominutelným dědicům žádné dědictví, musí přistoupit k vydědění. Pokud nejsou dány důvody k vydědění podle § 1481 NOZ, resp. zůstavitel neučinil formální kroky k vydědění svých dědiců, a současně tito dědici mohou dědictví

⁴³ Viz VAŇASOVÁ, M. Úprava dědického práva v novém občanském zákoníku. [online] epravo.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-dedickeho-prava-v-novem-obcanskem-zakoniku-78510.html>

⁴⁴ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 333. ISBN 978-80-7478-579-5.

skutečně nabýt (tj. nejsou dědicky nezpůsobilý ani se nezřekli svého dědického práva podle §§ 1484 až 1490) musí nepominutelní dědici dostat svůj povinný díl.⁴⁵

1.1.6 Přijetí nebo odmítnutí dědictví

Předchozí právní úprava neumožňovala dědicům zřici se předem dědického práva, pouze určovala, že v určité časové lhůtě a určitým způsobem mohou dědictví odmítnout. V § 463 OZ se uvádělo, odmítnutí se musí stát ústním prohlášením u soudu nebo písemným prohlášením. § 464 OZ určoval, že prohlášení o neplatnosti dědictví může dědic učinit jen do jednoho měsíce od dne, kdy byl soudem o právu dědictví odmítnout vyrozuměn. Opakem odmítnutí je přijetí dědictví. V § 465 OZ bylo uvedeno, že dědictví nemohl odmítnout ten dědic, který svým chováním dal najevo, že dědictví nechce odmítnout. Podle Švestky a Dvořáka ustanovení § 465 OZ mělo na mysli faktické chování určité osoby, z něhož bylo možné odvodit, že dědictví přijímá a vzdává se tak možnosti dědictví odmítnout, např. nakládá s majetkem zůstavitele náležející do pozůstalosti, domáhá se úhrady zůstavitelových pohledávek, vstupuje do jednání či sporů týkajících se aktiv nebo pasiv dědictví apod.⁴⁶

Zřeknutí se dědického práva v NOZ jsme popsali výše. Zavedení tohoto institutu je kladně vnímáno i odbornou veřejností, jelikož povede k vypořádání případných dědických sporů již za zůstavitelova života. Zřeknutí se dědictví bude praktické v případech, kdy zůstavitel za svého života zvýhodní nějakého z případných dědiců.⁴⁷

1.2 Procesní stránka dědického řízení

S přijetím NOZ byl s účinností od 1. 1. 2014 přijat zcela nový zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních (ZŘS), který upravuje civilní řízení v nesporných a jiných zvláštních věcech. Tento zákon je speciální k zákonu č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (OSŘ), který byl rovněž s účinností od 1. 1. 2014

⁴⁵ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 25. ISBN 978-80-247-5168-9.

⁴⁶ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné 3*. Vyd. 5. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 269. ISBN 978-80-7357-466-6.

⁴⁷ Zřeknutí se dědického práva. [online] ejustice.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/zreknuti-se-dedickeho-prava/>

pouze novelizován v podobě zákona č 293/2013 Sb. Na otázky neupravené v novelizovaném OSŘ se použijí příslušná ustanovení ZSŘ.

ZŘS je rozdělen do tří částí: 1) první část obsahuje obecná ustanovení společná všem řízením, 2) druhá část se věnuje nesporným řízením a jiným zvláštním řízením a 3) část třetí upravuje závěrečná ustanovení a účinnost zákona. Část druhá ZŘS je dále členěna do několika hlav, přičemž řízení o pozůstalosti včetně likvidace dědictví je obsaženo v hlavě třetí pod označením „Řízení o pozůstalosti“ v § 98 a následujících. S ohledem na rozsáhlou úpravu řízení o pozůstalosti v ZŘS zmíníme jen základními instituty nového zákona, případně rozdíly mezi předchozí úpravou dědického řízení a řízením o pozůstalosti dle ZŘS.

1.2.1 Zahájení řízení o pozůstalosti

Podobně jako v předchozí úpravě je možné zahájit řízení o pozůstalosti jak na návrh dědice, tak i bez návrhu usnesením soudu, přičemž tento způsob v praxi značně převažuje. Jak uvádí Mikeš s Muzikářem, v praxi je zahájení dědického řízení na návrh spíše výjimkou, která se uplatňuje zejména při zahájení dědického řízení o dodatečně zjištěném majetku zůstavitele nebo dědického řízení ohledně majetku osob, které nebyly občany České republiky, ale měly zde majetek.⁴⁸

Stejně tak zůstává zachována v nové právní normě i funkce soudního komisaře, kterým je vždy notář, pověřený soudem dle rozvrhu práce. Notář jako soudní komisař vykonává v rámci řízení o pozůstalosti veškeré úkony a vydává veškerá usnesení s výjimkou těch úkonů, které jsou vyjmenovány v § 100 odst. 2) ZŘS (např. žádosti o poskytnutí právní pomoci v cizině).

1.2.2 Určení místní příslušnosti

V ZŘS došlo ke zjednodušení určení místní příslušnosti okresního soudu; k řízení o pozůstalosti je v první řadě příslušný soud, v jehož obvodu měl zůstavitel v době své smrti evidováno místo trvalého pobytu v informačním systému evidence obyvatel podle zákona o evidenci obyvatel, případně místo jiného pobytu evidované podle jiných právních předpisů. Není to již tedy soud, v jehož obvodu měl zůstavitel naposledy bydliště, jak stanovovala předchozí právní úprava.

⁴⁸ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 169. ISBN 978-80-87212-79-0.

Místo zůstavitelova posledního bydliště je pro určení místní příslušnosti důležité teprve tehdy, jestliže zůstavitel nebyl evidován v žádné evidenci dle zvláštních zákonů. Pokud nelze určit ani místo zůstavitelova bydliště, je k řízení příslušný soud, v jehož obvodu je místo, kde se naposledy zdržoval, a nelze-li příslušnost určit ani tak, pak místo, kde je zůstavitelův nemovitý majetek. Posledním možným kritériem pro určení místní příslušnosti je místo, kde zůstavitel zemřel. Tato změna by tedy měla přinést zjednodušení a urychlení určení místní příslušnosti.

Vzhledem ke skutečnosti, že v řízení o pozůstalosti může dojít k jeho delegaci z důvodu vhodnosti, při které je věc přikázána okresnímu soudu příslušnému dle bydliště dědiců, nikoli zůstavitele, obsahuje nová úprava rovněž speciální úpravu přikázání věci oproti obecné úpravě OSŘ. Právo vyjádřit se k tomu, kterému soudu má být věc přikázána z důvodu vhodnosti, mají pouze dědici zůstavitele, dále stát, je-li zákonným dědicem, a vypravitel pohřbu.

1.2.3 Účastníci projednávání pozůstalosti

V ZŘS je oproti úpravě v OSŘ odlišně upraveno účastenství v řízení o pozůstalosti. Obecně dle § 6 ZŘS platí, že účastníkem řízení je navrhovatel a ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno, a dále ti, které zákon za účastníky označuje.

V první řadě je nutné zajistit, aby účastníky řízení byly osoby, které mají nabýt majetek zůstavitele (předpokládání dědici). Pokud pozůstalost připadá státu jako zákonnému dědici, pak je účastníkem řízení stát. Jestliže zůstavitel nezanechal žádný majetek nebo zanechal pouze majetek nepatrné hodnoty, je účastníkem řízení pouze vypravitel pohřbu. Potud zůstává úprava účastenství stejná.

Nově ZŘS reaguje na institut vykonavatele závěti, který zavedl NOZ (viz. kapitola 3). Vykonavatel závěti se stává účastníkem; to neplatí v případě, má-li být řízení o pozůstalosti zastaveno (§ 153 a 154) nebo má-li pozůstalost připadnout státu proto, že nedědí žádný dědic ani podle dědické smlouvy nebo závěti, ani podle zákonné dědické posloupnosti, a že se hledí na stát, jako by byl zákonný dědic. Účastníkem je i správce pozůstalosti, „jde-li v něm o ustanovení správce pozůstalosti nebo o úkony správy pozůstalosti.“

Účastníky pouze části řízení jsou dále manžel zůstavitele, který je účastníkem, jde-li v rozhodnutí o práva a povinnosti ze společného jmění při zániku manželství smrtí

zůstavitele, a nepominutelný dědic zůstavitele, který je účastníkem, jde-li v řízení o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu. Věřitel zůstavitele je účastníkem, jde-li v řízení o odloučení pozůstalosti nebo o soupis pozůstalosti, které navrhl. Všechny tyto osoby přestávají být účastníky řízení, jakmile se účel jejich účasti naplní.

1.2.4 Veřejnost zjištění

Jestliže se v průběhu dědického řízení zjistí, že zůstavitel zanechal listinu o pořízení pro případ smrti (smlouvu o zřeknutí se dědického práva, listinu o prohlášení o vydědění, nebo o zrušení těchto právních jednání, popřípadě další listiny, které mohou mít pro nabytí pozůstalosti význam), je nezbytné zjistit jejich obsah. ZŘS nově stanoví, že jedná-li se o listiny nesepsané formou notářského zápisu, provádí se toto zjištění veřejně. O tomto veřejném zjištění listin přitom soudní komisař vyrozumí v úvahu přicházející dědice. Vyrozumění se jim zašle nejméně 15 dnů předem na adresu, kterou tyto osoby sdělily soudu a vyvěsí oznámení o jeho konání na úřední desce soudu. Podle § 143 ZŘS ve výjimečných případech může být takovéto vyrozumění zveřejněno prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků.

1.2.5 Pořízení závěti ústní formou

V ZŘS se musel vypořádat s novou možností zůstavitele pořídit (dle § 1542 NOZ) závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky, jestliže se ocitl pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života (viz kapitola 3). Ke zjištění obsahu takového pořízení nařídí soud jednání, při němž provede důkaz písemným záznamem o zůstavitelově poslední vůli pořízeným svědky (byl-li vyhotoven) a vyslechne všechny svědky, před kterými zůstavitel projevil svou vůli, jestliže tomu nebrání závažné okolnosti na straně svědků, a sepíše o tomto jednání protokol. Možnost provést další dokazování tím není dotčena.

Jak bylo zmíněné v úvodu podkapitoly, úprava řízení o pozůstalosti v zákoně o ZŘS je velmi rozsáhlá, zahrnuje paragrafy 98 až 288. Největší změnami v dědickém právu z procesního pohledu jsou podle Menclerové⁴⁹: odlišná úprava určení místní příslušnosti soudů v řízení o pozůstalosti; nová úprava účastenství a procesního

⁴⁹ MENCLEROVÁ, M. *Jak se změnil dědický proces*. [online] Právní rádce 25. 07. 2013 [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/jak-se-zmeni-dedicky-proces/>

nástupnictví; zavedení veřejného čtení pořízení pro případ smrti a dalších listin pořízených zůstavitelem; úprava procesních aspektů nově zavedených institutů soupisu pozůstalosti a odloučení pozůstalosti; zavedení institutu likvidačního správce. ZŘS dále zavádí zcela nový institut likvidačního správce, kterého jmenuje soud v případě, že to vyžaduje potřeba správy nebo zpeněžování majetku patřícího do likvidační podstaty anebo existence sporů o pasiva likvidační podstaty.

2 DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI

V souvislosti s přijetím NOZ Švestka se spolupracovníky uvádí, že závěť představuje nejfrekventovanější, nikoli však dnes právně nejsilnější pořízení pro případ smrti, kterou je v současné době dědická smlouva. Podle autorů se lze domnívat, že NOZ považuje závěť za symbol tzv. pořizovací svobody, což znamená, že ji považuje za dědický titul, jehož prostřednictvím zůstavitel svobodně rozhoduje o tom, že v případě smrti odkáže svůj majetek osobám, kterých si nejvíce váží.⁵⁰

Bednář charakterizuje závěť (poslední pořízení, poslední vůle, testament) jako formální, jednostranný, kdykoli odvolatelný projev vůle o tom, komu má v případě pořizovatelovy smrti připadnout zanechaný majetek.⁵¹ Jinými slovy, závěť je jednostranným projevem vůle zůstavitele a jako takový jej musí činit pouze sám zůstavitel.

Na rozdíl od předchozí právní úpravy, v níž závěť nebyla definována, vymezuje NOZ v § 1494 závěť jako „odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná.“

Závěť jakožto jeden z titulů pořízení pro případ smrti se řadí k jednostranným právním úkonům, jakými jsou např. návrh na uzavření smlouvy, nebo výpověď z právního vztahu. Liší se však od nich tím, že není určena nějakému adresátu. Tuto povahu je dle Mikeše a Muzikáře mít neustále na paměti při výkladu projevené vůle, pokud její jazykové vyjádření vyvolává nějaké pochybnosti. V daném směru musí podle

⁵⁰ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 74. ISBN 978-80-7478-579-5.

⁵¹ Srov. BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. s. 73. ISBN 978-80-7380-292-9.

autorů docházet svého uplatnění „teorie vůle, takže nejen z vlastního jazykového projevu, ale i z jiných okolností (např. ze systematického uspořádání obsahu prořízení) je třeba dopátrat se vůle toho, kdo tento právní úkon učinil.“⁵²

Svou povahou jde u závěti o podmíněný právní úkon, neboť se jeho účinky vážou na podmínku smrti zůstavitele, o níž není známo, kdy se nastane. O tom, že jde o podmíněný právní úkon, svědčí také skutečnost, že pořizovatel závěti má možnost v období mezi sepsáním závěti a svou smrtí závěť odvolat, popř. ji nahradit jinou závětí, a tím její účinky zmařit.⁵³ Závěť je tedy ryze osobním právním úkonem. Z tohoto důvodu nepřichází v úvahu zastoupení pořizovatele závěti zástupcem ze zákona nebo na základě plné moci. Zůstavitel tedy nemůže povolání dědice svěřit jinému, ani pořídit společně s jinou osobou.

Zřízení platné závěti pořizovateli nebrání v tom, aby se svým majetkem za svého života naložil podle svého záměru. Dědicům může připadnout pouze to, co se zůstavitelova majetku zbude v době nápadu dědictví. Závěť jako jednostranný projev vůle může být zřizovatelem kdykoli změněna nebo porušena.

Je plně v rukách zůstavitele, koho v testamentu povolá za dědice. Zůstavitel může v závěti za své dědice povolat i jiné osoby než ty, jež jsou s ním příbuzenským nebo obdobným vztahem stanoveni jako dědicové v určeném pořadí a k určitému podílu daným zákonem. Zůstavitel, může za dědice povolat i zákonné dědice, avšak eventuálně i k jiným podílům, než stanoví zákon. Zůstavitel však může v závěti zákonné dědice i zcela pominout, s výhradou relativní neplatnosti těch ustanovení závěti, která nerespektují zákonná práva nepominutelných dědiců (viz výše). Závěť je silnějším titulem než zákon. Z tohoto důvodu je pro dědické nástupnictví určující vůle zůstavitele projevená v závěti. Tato vůle má povahu přípustného zásahu do uspořádání dědické posloupnosti, která by se jinak uplatnila podle zákona. Ustanovení zákona o dědické posloupnosti totiž nejsou kogentní povahy, čili zůstavitel se od nich v projevu poslední vůle může odchýlit. Naopak kogentní povahy jsou ustanovení o obsahových a formálních náležitostech závěti, která, pokud nejsou dodržena, činí závěť neplatnou. Podle Scheeleové důvodem pro přísné kogentní požadavky na závěť je skutečnost, že

⁵² MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 60. ISBN 978-80-87212-79-0.

⁵³ Srov. BARTOŠ, J. *Krátce k výpočtům povinného dílu nepominutelného dědice*. [online] Ad notam 3/2011, s. 21-23 [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2011_3.pdf

v době, kdy nastoupí její právní účinky, nebude již pořizovatel závěti (tedy zůstavitel) naživu a nebude tedy možné zjistit, co svým projevem vůle sledoval⁵⁴

2.1 Účel závěti

Účelem závěti je realizace záměru pořizovatele, které osoby a v jakém rozsahu se mají stát jeho právními nástupci. Zůstavitele totiž může při pořizování vést myšlenka založit dědické nástupnictví odchylně od modelu uvedeného v zákoně. Účelem tedy je buď povolat za dědice někoho jiného (role nepominutelného dědice viz níže), anebo tytéž osoby, kterým by připadlo zákonné dědictví podle zákonné posloupnosti, ale v jiných podílech. Mikeš s Muzikářem uvádějí, že účelem zde může být vypořádání dědictví z důvodu předejití neshodám mezi dědici, popř. snaha, aby v rukou určitého dědice byla zachována jeho celistvost a další efektivní využití.⁵⁵ Zůstaviteli se v závěti rovněž naskýtá možnost zřídit nadaci, zatížit nabývanou nemovitost věcným břemenem ve prospěch spoludědice nebo dát příkaz k započtení, ne dědický podíl, co některý z dědiců za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel.

Výjimečně se stává, že je závěť vytvořena k jinému účelu. Nejvyšší soud ČR se v roce 2009 zabýval případem, kdy byla závěť využita jako zajišťovací prostředek na poskytované bankovní úvěry. Závěť byla pořizována nikoli jako projev svobodné vůle směřující k tomu, aby po smrti zůstavitele nabyla úvěrující banka v závěti uvedený (obvykle nemovitý) majetek, ale jako zajišťovací prostředek k poskytnutému úvěru. V daném řízení bylo prokázáno, že skutečným účelem sepsání závěti bylo zajištění závazku ze smlouvy o úvěru. Protože takový účel se příčí smyslu závěti jako institutu dědického práva, jde o právní úkon, který zákon obchází (úkon *in fraudem legis*). Závěť sepsaná za účelem zajištění dluhu byla tedy podle ustanovení § 39 zákona č. 40/1964 označena za neplatný právní úkon. V odůvodnění rozsudku bylo mj. uvedeno, že závěť byla pořizena nikoli jako projev svobodné vůle směřující k tomu, aby po smrti zůstavitelky banka nabyla v závěti uvedený majetek, ale jako zajišťovací prostředek k zajištění úvěru a dále že závěť je jednostranný projev vůle, zatímco zajištění závazku je dvoustranný právní úkon a že zřízení závěti ve prospěch věřitele za podmínek, kdy

⁵⁴ Srov. SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 2. ISBN 978-80-251-1659-3.

⁵⁵ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 63. ISBN 978-80-87212-79-0.

majetek uvedený v závěti mnohonásobně převyšuje výši poskytnutého úvěru, je nemravné.⁵⁶

2.2 Předpoklady platnosti závěti

Pro závěť platí obecné požadavky vznášené na právní jednání uvedených v části první hlavě páte NOZ. K předpokladům platnosti závěti patří: 1) právní jednání, 2) náležitosti vůle, její určitost a srozumitelnost, 3) způsobilost pořizovat závěť (svéprávnost), 4) obsahové náležitosti závěti.

2.2.1 Právní jednání

NOZ vychází z pravidla, že právní jednání, které trpí nějakou vadou, je třeba v pochybnostech spíše pokládat za platné než neplatné. S tím také souvisí preference neplatnosti relativní před neplatností absolutní, která je automatickým důsledkem vady právního jednání.⁵⁷ Relativní neplatnosti se naopak musí ten, k jehož ochraně je stanovena, sám dovolat, jinak se jednání považuje za platné § 586 NOZ.

NOZ opustil výčtovou metodu uplatněnou v § 40a předchozí právní úpravy. NOZ vychází z pravidla, že pokud stanoví zákon, právní jednání neplatným, bude se jednat pouze o neplatnost relativní. Absolutní neplatnost by měla nově být pouze výjimečným následkem a to v následujících případech⁵⁸: 1) jednání je v evidentním rozporu s dobrými mravy, nebo 2) zavazuje-li k plnění od počátku nemožnému, anebo 3) odporuje zákonu a současně zjevně narušuje veřejný pořádek. Neplatné je rovněž právní jednání osoby, která není plně svéprávná a k určenému právnímu jednání není způsobilá. Neplatné je podle § 581 NOZ i právní jednání osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat.

2.2.2 Požadavek vůle

Co se týče požadavku vůle, na rozdíl od předchozí právní úpravy, která v § 37 odst. 1) OZ spojovala nedostatek vůle, vážnosti, určitosti a srozumitelnosti

⁵⁶ 21Cdo 2992/2009. [online] salvia. cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://kraken.slv.cz/21Cdo2992/2009>

⁵⁷ Právní skutečnost. [online] ejustice.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/pravni-skutecnosti/>

⁵⁸ Tamtéž

projevu vůle s absolutní neplatností právního úkonu, vychází NOZ z pojetí, že v takových případech se o projev vůle vůbec nejedná.

NOZ přinesl i úpravu důsledků jednání učiněných pod hrozbou násilí. Předchozí právní úprava je spojovala s absolutní neplatností. Vyházelo se zde z konstrukce, že úkon provedený pod fyzickým nebo psychickým nátlakem nedopovídá skutečné vůli jednajícího a nemohou s ním být spojovány pro něho samého ani pro nikoho jiného žádné právní následky.⁵⁹ NOZ se vrací k zásadě „třebas donucen, přece jen to chtěl“, neboť donutit lze osobu i k tomu, aby jednala k svému prospěchu nebo k užítku osoby sobě blízké apod. Pak není důvod konstruovat pro tyto případy absolutní neplatnost, nýbrž je věci donuceného, aby sám uvážil, chce-li zachovat platnost toho, co učinil pod donucením. I takové jednání se tedy bude považovat za platné, pokud by se dotčená osoba jeho neplatnosti nedovolala.

NOZ nepracuje pouze s platností či neplatností právního jednání, ale pamatuje i na situace, kdy nejsou vůbec splněny základní náležitosti právního jednání, tj. podle práva vůbec o právním jednání nemůže být řeč – zavádí se pojem *zdánlivé právní jednání*. O právní jednání nejde, chybí-li vůle jednající osoby, nebo vůle nebyla zjevně projevena. Dalším nedostatkem, který má za následek zdánlivost právního jednání, je nedostatečná určitost či srozumitelnost jednání, pro kterou nelze ani výkladem zjistit jeho obsah. K zdánlivému právnímu jednání se nepřihlíží (viz §551 až 554 NOZ).

U závěti musí tedy být, jak jsme již naznačili výše, zřejmá pravá a vážná vůle prostá omylu, projevená určitě a srozumitelně. Závěť má zvláštní povahu v tom ohledu, že dědici, odkazovníci i soud se budou s obsahem poslední vůle zpravidla seznamovat až v době, kdy její původce již nebude s to podat další vysvětlení. Zůstavitel by tedy neměl přistupovat k sepisování závěti až na poslední chvíli, ale při plných smyslech, s rozvahou a bez ukvapení, také se zvolením řádné formy pro závěť a s možností přesvědčit se, zda jeho poslední pořízení vyhovuje zákonným požadavkům.⁶⁰

Povaha závěti však vyžaduje odchylku od obecných pravidel pro výklad právních jednání. Právní jednání se posuzuje podle svého obsahu. „Co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o něm vědět. Nelze-li zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle

⁵⁹ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 67. ISBN 978-80-87212-79-0.

⁶⁰ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 73. ISBN 978-80-7478-579-5.

význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen“ (§ 555 a 556 NOZ). Závěť však nelze vykládat podle toho, jak se jeví dědicům: je třeba interpretovat ji tak, aby se vůli zůstavitele co možná nejvíc vyhovělo. Zůstavitel sám může svoji vůli upřesnit tím, že v posledním pořízení odkáže na některé další listiny. Zůstavitel také může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz (viz kapitola 3). Pokud tyto další listiny nemají náležitosti závěti, lze je použít jen k interpretaci zůstavitelovy vůle, jak ji v závěti projevil.⁶¹

2.2.3 Způsobilost pořizovat závěť

V předchozí právní úpravě dědické právo výslovně neuvádělo důvody zůstavitelovy nezpůsobilosti sepsat závěť. Nicméně, z obecných ustanovení bylo dovozováno, že způsobilost sepsat závěť má osoba, která je plně způsobilá k právním úkonům.⁶² Testovací schopností, tj. způsobilostí zřídít závěť, byl podle NOZ nadán ten, kdo dosáhl 18 let věku a nebyl zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo v ní nebyl omezen. Bednář poznamenává, že z tohoto pravidla se v průběhu doby vykristalizovaly dvě výjimky, a to 1) věková hranice pro sepsání závěti a 2) omezení způsobilosti k právnímu jednání z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodná. Co se týče ad 1) věku, způsobilost sepsat závěť mohla mít i osoba starší 16 let, která přivolením soudu uzavřela manželství před dovršením 18 roku. Předchozí občanský zákoník od 1. 1. 1992 dále připouštěl (v § 476d, odst. 2) možnost, podle které i nezletilý, který dovršil 15 let svého věku, může o svém majetku pro případ smrti pořídit závěť, avšak pouze v jediné formě, a to prostřednictvím notářského zápisu. Co se týče ad 2) duševní poruchy, i osoba omezená ve způsobilosti sepsat závěť z této příčiny, mohla za jistých okolností sepsat závěť platně, a to v případě, že duševní porucha neomezuje v sepsání závěti.⁶³

Současná právní úprava rozdílně od předchozí v § 1525 NOZ explicitně uvádí, že nezpůsobilou k pořízení závěti je „nesvéprávná osoba“ (s výjimkami níže uvedenými). NOZ totiž nahradil pojem „způsobilosti k právním úkonům“ termínem „svéprávnost“. Plné svéprávnosti nabývá člověk dosažením 18 let nebo také sňatkem.

⁶¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 73 - 74. ISBN 978-80-7478-579-5.

⁶² Srov. BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. s. 71. ISBN 978-80-7380-292-9.

⁶³ Srov. tamtéž.

Oproti předchozí právní úpravě umožňuje občanský zákoník nabýt svéprávnosti také emancipací, pokud nezletilý dosáhl věku 16 let a pokud osvědčí schopnost sám se živit a obstarávat si své záležitosti.

Obecně lze podle NOZ člověka ve svéprávnosti omezit, nikoli však úplně zbavit. Omezení svéprávnosti lze jen při vážné duševní poruše, pouze na určitý čas (max. 3 roky) a jen rozhodnutím soudu. Omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření. Platí, že soudce musí člověka při rozhodování o jeho svéprávnosti shlédnout a že k těmto zásahům do lidských práv lze přistoupit jen v těch případech, kdy nepostačí mírnější postup. NOZ zavedl institut nápomoci při rozhodování, který umožňuje soudu neomezovat člověka ve svéprávnosti a ustanovit mu osobu, která za člověka právně nejedná, avšak napomáhá mu v běžných činnostech.

„Nesvéprávnost“ je jedním z důvodů neplatnosti právního jednání. Pořizovat závět tak mohou zásadně jen osoby svéprávné, přičemž platí, že způsobilost pořizovat, resp. zrušit závět musí existovat v době tohoto právního úkonu.

Jak jsem výše nastínila, zákon připouští z pravidla pořizovací nezpůsobilosti z důvodu nesvéprávnosti výjimky.

První výjimka, podobně jako v předchozí právní úpravě, platí pro nezletilého starší patnácti let. Ustanovení NOZ přejímá podstatu předchozí právní úpravy, avšak s tím posunem, že nevolí výslovný odkaz na poslední pořízení ve formě notářského zápisu (§ 476d odst. 2 zák. č 40/1964 OZ.), ale obecný poukaz na veřejnou listinu. Pokud člověk dovrší 15 let věku, má tedy zákonnou moc sepsat závět formou veřejné listiny, a to bez souhlasu svého zákonného zástupce. Podle Novotného byl zákonodárce veden úmyslem chránit nezletilé před eventuálním ovlivněním ze strany jiných osob a právě proto svěřil možnost sepsat závět těmito osobami do kompetence notáře⁶⁴

Druhou výjimku zákon přiznává člověku s omezením svéprávnosti, který se ze své choroby uzdravil do té míry, že je schopen učinit pořízení pro případ smrti. Nemusí se jednat jen o světlé okamžiky jinak duševně nemocného člověka, ale i o stav plné remise nebo stavu kompenzace například u pacientů se schizofrenií. Zákon pojem světlé okamžiky záměrně nezmiňuje, neboť nechce řešit otázky medicínské povahy.⁶⁵

⁶⁴ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 44. ISBN 978-80-247-5168-9.

⁶⁵ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 118 - 119. ISBN 978-80-7478-579-5.

V takovém případě mu zákon přiznává právo pořídit závěť, a to v jakékoli formě, nevyžaduje se tedy forma veřejné listiny. Opačný případ představuje situace, v níž jedinec není schopen pro svůj zdravotní stav způsobit pořizovat, ale o omezení jeho svéprávnosti nebylo dosud soudem pravomocně rozhodnuto. Tuto eventualitu NOZ v části věnované pořizovací způsobilosti neřeší. V tomto případě by se tedy postupovalo podle obecné úpravy svéprávnosti a platnosti právního jednání takové osoby. Závěť by byla považována za platnou, pokud nebude prokázáno, že při jejím pořízení chyběla vůle jednající osoby. Rozdíl mezi oběma situacemi je tedy ve vedení důkazu. Ten, kdo se dožaduje platnost závěti učiněné osobou s omezenou svéprávností, musí prokázat, že zůstavitelovi jeho zdravotní stav dovolil pořídit závěť s plnou rozvahou. Naopak ten, kdo popírá platnost závěti učiněné osobou, která v tomto směru svéprávnosti a pořizovací způsobilosti dosud právoplatně nepozbyla, musí prokázat její indispozici vyvolávající absenci vůle. V těchto případech tedy padá důkazní břemeno vždy na toho, kdo prosazuje výjimku z pravidla.⁶⁶

V ostatních případech u osob omezených na svéprávnosti zákon v § 1528 odstavci 1 umožňuje pořízení závěti výhradně formou veřejné listiny.

Speciálním případem je omezení svéprávnosti u osob závislých na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčské vášni, které představují závažnou duševní poruchu. Tyto osoby mohou v rozsahu omezení své svéprávnosti pořizovat závěť v jakékoli předepsané formě (viz níže – není tedy vyžadována forma veřejné listiny jako v předchozím případě), avšak jen o polovině pozůstalosti. Zbývající část pozůstalosti připadne zákonným dědicům. Z důvodové zprávy vyplývá, že motivem popsaného pravidla je posílení ochrany zákonných dědiců, kterým takto připadne alespoň polovina pozůstalosti.⁶⁷ Pokud by však měl jako zákonný dědic figurovat pouze stát, může zůstavitel pořídit závěť o celé pozůstalosti.

2.3 Obsahové náležitosti závěti

Platnost právního jednání z hlediska určitosti a zřetelnosti projevu vůle nelze u závěti posoudit bez zřetele k jejímu obsahu. Mikeš s Muzikářem uvádí, že v tomto ohledu existuje obsahový nexus, neboť určení obsahu nelze ponechat na vůli a

⁶⁶ Srov. tamtéž, s. 118- 119.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 120.

představivosti pořizovatele. Pokud se má vůbec jednat o právní úkon, musí být v první řadě obsahem závěti ustanovení dědice, popř. více dědiců. Jedná se o podstatnou složku jejího obsahu.⁶⁸

Jaké nesrovnalosti se mohou vyskytnout v jednoznačném určení zůstavitelovi vůle? Například fakt, že ani při pečlivé sestavování přehledu o jednotlivých složkách majetku nemusí soupis z různých důvodů odpovídat skutečnosti (např. časový rozdíl mezi pořízením závěti a dobou smrti zůstavitele). Může se objevit majetek, o jehož existenci pořizovatel ani nemusel vědět (kupř. přeplatek nájemného, přeplatek za odběr elektrické energie ad.), ale i o dědictví, které vyjde najevo až při dodatečném řízení o něm až po smrti dědice. Tato situace může mít dvojí základní řešení. Pokud budou v závěti určeny podíly dědiců, pak i majetek, o němž zůstavitel v době zřízení závěti nevěděl, připadne dědicům ze závěti. Pokud však spočívá určení dědiců v tom, aby nabyli jednotlivé věci nebo práva z dědictví, pak jiné majetkové hodnoty představují předmět dědění, o němž zůstavitel závětí nepořídil. V takovém případě budou k jeho dědění povoláni dědicové ze zákona.

Dalším spornou oblastí při posuzování jednoznačnosti zůstavitelovi vůle s ohledem na obsahovou stránku závěti může být slovní spojení pro vyjádření sledovaného záměru. Většinou se používá dikce typu „ustanovuji XY dědicem“, „povolávám (určuji) XY dědicem“, „zanechávám majetek dědici XY“ apod. Označení osoby dědice nemůže pochopitelně chybět. Fyzická osoba by měla být označena jménem, příjmením, bydlištěm, nejlépe i rodným číslem. Označení právnické osoby by se mělo shodovat s jejím názvem, sídlem, IČO. Praxe i ustálená judikatura ve snaze vystihnout skutečnou vůli pořizovatele se v tomto ohledu spokojují i jinými označeními obmyšlených osob, které by v případě dvoustranného právního jednání nebylo myslitelné. Požadavek určitosti není na závalu, pokud je osoba dědice místo jména a příjmení označena příbuzenským vztahem k zůstavitelovi, např. „syn“, „bratr“, „bratr Karel“, ale např. i „soused“, pokud není více osob v takovém vztahu k zůstavitelovi⁶⁹. Mikeš s Muzikářem uvádějí v této souvislosti rozsudek Krajského soudu v Brně z 14. 12. 1994 (čj. 18 Co 218/93-32), v němž se stanoví, že „ustanovení závěti, kterým pořizovatel poroučí svůj majetek „svým dětem“ bez uvedení bližší údajů o těchto

⁶⁸ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 69. ISBN 978-80-87212-79-0.

⁶⁹ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 72 - 73. ISBN 978-80-87212-79-0.

dětech, nelze považovat za neurčité – je prokazatelné, kdo je dítětem pořizovatele. Neobsahuje-li závěť další omezení, je třeba ji vykládat tak, že pořizovatel ustanovil za dědice všechny své děti.⁷⁰

Podle NOZ již není možné, aby závěť neplatná z toho důvodu, že není explicitně uveden den, měsíc a rok, tak jak tomu bylo v předchozí normě. Nyní postačí uvést např. v den mých 60. narozenin.⁷¹ V tomto případě uvedení již bude zcela jasný časový bod.

2.4 Nepominutelný dědic a jeho ochrana

Jak jsme již uvedli, dědění ze závěti má přednost před děděním ze zákona. Toto platí v plné míře pouze tehdy, pokud při něm nedochází ke střetu s právy na dědictví nebo na jeho část, která přísluší potomkům, tj. nepominutelným dědicům. V českém právním řádu již z období 50. let minulého století setrvala obliba dědění ze zákona před děděním ze závěti. Nejzřetelněji se to projevovalo vůči potomkům tím, že jim zákon v rozsahu povinného dílu vyhradoval určitou kvótu na každé jednotlivé položce spadající do dědictví. Z hlediska pořizovací volnosti to znamená, že zůstavitel může pro případ smrti nakládat jen s určitým podílem na svém majetku bez rizika, vyplývajícího z relativní neplatnosti, pokud nepominutelní dědicové využijí této možnosti nebo pokud nebudou z možnosti dědit vyloučeni platným projevem vůle zůstavitele o vydědění. Jak uvádějí Mikeš a Muzikář, pořizovací volnosti by nebylo na újmu, kdyby ochrana nepominutelných dědiců záležela v jejich právu na výplatu povinného dílu od závětního dědice. Podle autorů je zřejmé, že založení spoluvlastnictví nebo majetkového společenství mezi závětním dědicem a nepominutelným dědicem je již od počátku poznamenáno nestabilitou.⁷²

⁷⁰ Tamtéž, s. 73.

⁷¹ Viz TLÁŠKOVÁ, Š. *Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. s. 4- 7 [online] Ad notam 2/2011 [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2011_2.pdf

⁷² MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha:Leges, 2011. s. 62. ISBN 978-80-87212-79-0.

Do nové právní úpravy se nepodařilo prosadit návrh, aby se rozsah nepominutelných dědiců rozšířil, tedy aby podobně jako jsou chráněni potomci, byli chráněni i manžel a rodiče.⁷³

NOZ přinesl změny do vztahu dědění ze závěti a dědění ze zákona. V minulé právní úpravě platilo, že ne za všech okolností bylo rozhodnutí zůstavitele dát zřízením závěti přednost před děděním ze zákona u osob, které by byly povolány za dědice i bez závěti, je jedno a totéž. Byl-li například za testamentárního dědice povolán syn, který by i tak dědil ze zákona, ocitl se v poněkud jiném postavení. Pokud totiž z jakýchkoli důvodů nedědil, uvolněný podíl by se právem reprezentace nestal předmětem dědění pro jeho potomky (tj. vnuky zůstavitele), ale uvolnil by se pro zůstavitelovy dědice ze zákona, neboť v předchozí právní úpravě platilo, že nenabude-li dědictví dědic ze závěti, nastupují místo něho dědicové ze zákona (§ 462 OZ). Uvolněný podíl nepřirůstal k podílu ostatních závětních dědiců. Současná právní úprava tento „přesun“ při neděděním testamentárního dědice na dědice zákonného nezná.

NOZ přináší posílení pořizovací svobody zůstavitele, jelikož se snižuje rozsah práva nepominutelných dědiců na jejich zákonný dědický podíl. § 479 zákona č. 40/1964 Sb. nařizoval, že nezletilým potomkům se musí dostat při děděním podle závěti dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a potomkům zletilým minimálně polovina jejich zákonného dědického podílu. Například za situace, že zůstavitel jako vdovec vychovával sám svého jediného, dosud nezletilého syna, nemohl v rozsahu celé pozůstalosti dědit po jeho smrti nikdo jiný, než právě jeho nezletilý syn. To ani v případě, že by otec chtěl zaopatřit z pozůstalosti, byť i částečně, třeba své rodiče. Pokud otec v závěti zmocnil někoho jiného, považovala se taková závět za neplatnou.

Recentní právní úprava snížila rozsah práva nepominutelných dědiců na jejich zákonný dědický podíl. V případě nezletilého potomka jsou to tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu a v případě zletilého potomka pak jedna čtvrtina zákonného dědického podílu (§ 1643, odst. 2 NOZ). NOZ ponechává na vůli zůstavitele, v jaké podobě povinný díl nepominutelnému dědici zanechá. Povinný díl může být zůstaven v podobě podílu nebo odkazu, ovšem v každém případě musí zůstat

⁷³ Srov. TLÁŠKOVÁ, Š. *Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. s. 4- 7 [online] Ad notam 2/2011 [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2011_2.pdf

dědici zcela nezatižen. K nařízením zůstavitele, která by omezovala povinný díl, se proto nepřihlíží.

Velkou změnu přinesl NOZ v oblasti důsledků pomnutí nepominutelného dědice v závěti. Vychází se z předpokladu, že nepominutelný dědic nemá obecně zaručené právo na podíl z pozůstalosti⁷⁴. Podle OZ mělo pomnutí nepominutelného dědice v závěti již za následek její relativní neplatnost (§479). Současná úprava pouze zakládá právo nepominutelného dědice požadovat vyplacení svého povinného dílu. Nepominutelný dědic totiž nemá právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. Nepominutelný dědic se však může dohodnout s dědici ze závěti nebo z dědické smlouvy jinak pokud se však touto dohodou zkrátí práva dalších věřitelů, je dohoda vůči nim neúčinná. Zákon upravuje i jiné než peněžní plnění. Pokud je v průběhu řízení o dědictví ujednáno, že se nepominutelnému dědici namísto zaplacení vydá z pozůstalosti věc zapsaná do veřejného seznamu, zapíše se nepominutelný dědic do veřejného seznamu přímo po zůstaviteli.

Pokud zůstavitel v závěti povolá nepominutelného dědice v rozsahu jeho zákonného dědického podílu nebo v rozsahu větším, pak nabývá právo na podíl z pozůstalosti (dědický podíl) z vůle zůstavitele. Pokud ale zůstavitel povolá k pozůstalosti jiné dědice, pak nastupují jako závětní dědici takto povolané osoby. Jak jsme výše nastínili, následkem opominutí (pretence) nepominutelného dědice není neplatnost závěti, nýbrž vznik obligačního nároku tohoto dědice vůči závětním dědicům. Povolání dědici (odkazovníci) se mohou rozhodnout, zda dědictví (odkazy) i s tímto obtížením nepominutelného dědice přijmou či nikoli.⁷⁵

2.4.1 Vydědění

Vydědění se zpravidla chápe ve dvou významech. Nejčastěji jako projev vůle zůstavitele nezanechat svému nepominutelnému dědici nic ze svého majetku nabytého za svého života, případně menší část než by mu náležela podle zákona. Ve druhém slova smyslu se za vydědění označují způsobené následky projevu vůle zůstavitele, kterým odnímá dědici dědické právo, jež by mu jinak zákonně náleželo. Důsledkem je

⁷⁴ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 382. ISBN 978-80-7478-579-5.

⁷⁵ Srov. tamtéž, s. 382 – 383.

úplně odnětí nebo omezení dědického práva k zůstavitelově pozůstalosti, což je zcela na vůli zůstavitele.

V běžném jazyce se vydědění chápe jako vyloučení dědice, který by byl povolán k dědění ze zákona tím, že zůstavitel za svého dědice povolá někoho jiného. Jak poznamenávají Mikeš a Muzikář, v odborné terminologii se tomuto pojmu rozumí jinak. Při vydědění jde v podstatě o odnětí práva potomkům na jejich povinné podíly, které jim zaručuje ustanovení výše uvedeného § 479 OZ. Co se týče způsobilosti zůstavitele a formálních náležitostí jeho projevu vůle o závěti a vydědění, řídí se oba druhy těchto pořízení podobnými pravidly. V případě vydědění však musí být projev zůstavitelovy vůle v podstatě až reakcí na jednání nebo chování nepominutelného dědice z dob předcházející době vydědění. Není přípustné absolutně vydědit potomka pro případ, že by se v budoucnu zachoval způsobem, pro který by mohl být vyděděn.⁷⁶ Další rozdíl v pořízení závěti a vydědění spočívá v tom, že zatímco u závěti je rozhodný stav (s výjimkou způsobilosti) v době smrti zůstavitele (původně nezletilý potomek nabyt zletilosti, původní část majetku již do dědictví nepatří), pro vydědění je směrodatný skutkový stav pouze z doby zřízení projevu o vydědění nebo z doby předcházející.

Jak bylo uvedeno, vydědit lze pouze nepominutelného dědice. V právnické terminologii se vydědění jiné osoby označuje termínem *negativní závěť*. V takovém případě nemusí být splněny zákonné důvody pro vydědění, ale postačí, pokud bude listina splňovat požadavky kladené na závěť. Jiný právní názor tvrdí, že v případě vydědění jiné osoby než nepominutelného dědice způsobem požadovaným pro vydědění, zůstane tento projev vůle bez právních následků.⁷⁷

Podle NOZ lze nepominutelného dědice vydědit prostřednictvím „prohlášení o vydědění“, čímž se mění dosavadní terminologie. V předchozí úpravě byla „médiem“ vydědění „listina o vydědění“. Prohlášení o vydědění lze učinit nebo je lze změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť (§ 1654 NOZ).

Vyděděný nenabývá práva, ani nenastupuje po smrti zůstavitele do jeho povinností, neboť ztrácí právo na svůj zákonem stanovený podíl. Dle předchozí právní úpravy bylo v listině o vydědění potřeba uvést alespoň jeden ze čtyř zákonem

⁷⁶ Srov. MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 96-97. ISBN 978-80-87212-79-0.

⁷⁷ Srov. BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk s.r.o., 2011. s. 98. ISBN 978-80-7380-292-9.

stanovených důvodů vydědění: 1) potomek v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech; 2) neprojevuje trvale opravdový zájem o zůstavitele, který by jako potomek měl projevovat; 3) byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku; 4) trvale vede nezřízený život (§ 469a odst. 3 OZ).

Současná úprava zákonné důvody vydědění přejímá a upravuje. Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který: 1) mu neposkytne potřebnou pomoc v nouzi; 2) neprojevuje opravdový zájem o zůstavitele, jaký by měl projevovat; 3) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze; 4) trvale vede nezřízený život.

Nově je v NOZ upravena možnost vydědění z důvodu fenoménu, který v masové podobě přinesla až změna režimu v roce 1989, totiž *zadlužení*. Zůstavitel může podle § 1647 vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to však může jen tak, že tento jeho povinný díl zůstává dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům.

Nejčastějším důvodem pro vydědění, který je v judikatuře rovněž nejhojněji zastoupený, je projevovaný *nezájem o zůstavitele* ze strany nepominutelného dědice. Ten však musí být náležitě prokázán. Jak uvádí Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí, „zájem, který by potomek měl o zůstavitele projevovat, je třeba posuzovat s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu; je-li skutečnost, že potomek trvale neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem, důsledkem toho, že zůstavitel neprojevuje zájem o potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění“.⁷⁸ Jedná se o takové případy, kdy potomek až po smrti zůstavitele zjistí, že je jeho přímým potomkem nebo kdy v důsledku chování zůstavitele vůči potomkovi není v rozporu s dobrými mravy skutečnost, že potomek neprojevuje o zůstavitele zájem.⁷⁹ Pod tento bod jsou zahrnuty nejen případy, kdy potomek neprojevuje zájem zcela, ale i pokud zájem neprojevuje způsobem odpovídajícím řádnému chování potomka k rodiči, tj. například způsobem trvale

⁷⁸ 21 Cdo 1912/2008 (datum rozhodnutí 24. 09. 2008). [online] salvia.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://kraken.slv.cz/21Cdo1912/2008>

⁷⁹ DANIELOVÁ, M. *Vydědění a důvody pro něj ve světle judikatury a úpravy de lege ferenda*. [online] salvia.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/vydedeni-a-duvody-pronej-ve-svetle-judikatury-a-upravy-de-lege-ferenda-75635.html>

překračujícím zásady společenské slušnosti. Jako ilustrativní případ můžeme využít rozhodnutí Nejvyšší soud ČR republiky, který řešil odvolání žalobkyně, která se u okresního soudu domáhala určení, že důvody jejího vydědění jejím otcem, který zemřel, uvedené v listině o vydědění nejsou dány. Jako důvod vydědění uvedl zůstavitel v listině o vydědění, že se o něm vyjadřovala vulgárně a že jej za otce neuznávala; že důvody uvedené v listině o vydědění nejsou pravdivé; že se nikdy vůči svému otci vulgárně či jinak nevhodně nechovala; že jej jako otce uznávala; že opravdový zájem o svého otce projevovala neustále; že bydleli společně v jednom domě; že v době jeho nemoci se o něj spolu se svým manželem starala a poskytovala mu veškerou pomoc ad. Okresní soud žalobu zamítl. Dospěl k závěru, že zůstavitel si opakovaně stěžoval na chování žalobkyně a toto chování jej velmi trápilo, a že proto důvody vydědění, které jsou uvedeny v listině o vydědění, byly dány. K odvolání žalobkyně krajský soud rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. Dospěl k závěru, že důvody vydědění uvedené v občanském zákoníku nepřicházejí v úvahu; že znění listiny o vydědění neodpovídá ani § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák. ; že i prokázané hrubé jednání potomka vůči předkovi obsahově není tím, čím zákon rozumí trvalé neprojevení opravdového zájmu, které by jako potomek projevovat měl. Nejvyšší soud s názorem krajského soudu nesouhlasil. Podle vyjádření Nejvyššího soudu ČR chování žalobkyně popsané zůstavitelem v listině o vydědění „sice zjevně nemůže být naplněním důvodu vydědění ve smyslu ustanovení občanského zákoníku, ovšem mohlo by být naplněním dovolacího důvodu ve smyslu ustanovení § 469a odst.1 písm. b) občanského zákoníku. Závěr odvolacího soudu, že znění listiny o vydědění neodpovídá ani § 469a odst. 1 písm. b) obč. zák., protože ani prokázané hrubé jednání potomka není tím, čím zákon rozumí trvalé neprojevení opravdového zájmu, které by jako potomek projevovat měl, proto není správný.“⁸⁰

NOZ přináší změnu v problematice vydědění rovněž v tom, že na rozdíl od předcházející úpravy (§469a, odst. 3 OZ) nutné uvádět v prohlášení o vydědění důvod vydědění. A to proto, že důvod je většinou jak zůstaviteli, tak potomkovi dobře znám a není nutné ho zveřejňovat. Jak se uvádí v důvodové zprávě, takových případů je drtivá většina. „Učiní-li zůstavitel prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a - např. při

⁸⁰ 21 Cdo 688/2006 (datum rozhodnutí 15. 05. 2007). [online] salvia.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://kraken.slv.cz/21Cdo688/2006>

odsouzení vyděděného pro závažný trestný čin - upadl v zapomenutí. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat.“⁸¹

Pokud zůstavitel neuvede v prohlášení o vydědění důvod vydědění, bude mít nepominutelný dědic právo na povinný díl. Prokáže-li se ale proti němu zákonný důvod vydědění, pak toto právo mít nebude.

2.4.2 Ochrana nepominutelného dědice v případě vydědění

Jak bylo uvedeno výše, nepominutelný dědic nemá obecně zaručené právo na podíl z pozůstalosti. To ovšem neplatí za situace, kdy zůstavitel nepominutelného dědice jen vydědí, aniž pořídí závěť (či uzavře dědickou smlouvu). Je-li vydědění (*exheredace*) platné, nepominutelný dědic nedědí vůbec. Pokud se domůže prohlášení neplatnosti vydědění, nastupuje jako dědic podle zákonné posloupnosti.

V případě, že nepominutelný dědic byl vyděděn neplatně, má právo na povinný díl dle dědění ze zákona. U neplatného vydědění požívá nepominutelný dědic ochranu tak, jak je tomu i ve všech ostatních případech nezákonného opominutí. Tato ochrana spočívá v garanci jeho práva na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu (srov. § 1644 NOZ), na jejíž vyplacení má nepominutelný dědic, který byl zkrácen nebo opominut, právo vůči dědicům a odkazovníkům.

Právo na povinný díl má i nepominutelný dědic, o němž bylo zůstaviteli známo, že je naživu, a přesto jej v závěti opominul (§1651 NOZ). Nepominutelný dědic však může být opominut vědomě, anebo nevědomě. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku přináší vyjasnění rozdílu mezi těmito dvěma stavy, které nesou odlišné důsledky. V případě, že zůstavitel ví, že má nepominutelného dědice způsobilého dědit a přesto jej pomine, nedotýká se to zásadně práva nepominutelného dědice na povinný díl. Ale vzhledem k tomu, že podle ustanovení § 1648 není podmínkou platnosti prohlášení o vydědění výslovné uvedení *exheredačního* důvodu, není vyloučena situace, že za úmyslným opomenutím stojí zůstavitelovo nevyslovené přání, aby tento dědic nedědil. Takový projev vůle se zůstavitele se považuje za „vydědění mlčky učiněné a dědici

⁸¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo.* Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 369. ISBN 978-80-7478-579-5.

povolanému pořízením pro případ smrti se ponechává na vůli, zda nepominutelnému dědici ustoupí, či zda, je-li tu důvod vydědění nepominutelného.⁸²

Vyděděný, který nesouhlasí s důvody vydědění, má možnost bránit se žalobou v rámci soudního řízení. Musí ale prokázat, proč neměl, podle jeho názoru zůstavitel pro vydědění zákonný důvod.

Zemře-li zůstavitel po 1. lednu 2014 a bude-li odporovat jeho listina o vydědění právním předpisům účinným v době, kdy byla učiněna (tedy podle zákona 40/1964 Sb.), bude se považovat za platnou, bude-li vyhovovat ustanovením současně platné právní úpravy (§ 3072 NOZ).

2.5 Formy závěti

Formy závěti lze členit následujícím způsobem:

1) Závět pořízená soukromou listinou

- závět' napsaná vlastní rukou zůstavitele (holografická)
- závět' sepsaná jinak než vlastní rukou zůstavitele (alografická)

2) Závět pořízená veřejnou listinou

- závět' ve formě notářského zápisu
- závět' sepsaná starostou

3) Závět' s úlevami

Závět' může mít tedy podobu soukromé nebo veřejné listiny. Rozdíl je v jejich důkazní moci. U závěti pořízené ve formě soukromé listiny svědčí pravost dokázání závěti na tom, kdo se jí dovolává, zpravidla tedy na příslušném dědici. Závět' sepsaná veřejnou listinou zakládá plný důkaz o osobě, která ji pořídila, tedy zůstaviteli, o době jejího pořízení i plný důkaz o projevu zůstavitele. Novotný s Novotnou z porovnání důkazní moci obou listin vyvozují, že dědic opírající své nároky o závět' ve formě veřejné listiny, bude mít snazší důkazní situaci.⁸³ I u veřejné listiny je připuštěn důkaz opaku, tedy prokázání toho, že např. nešlo o projev vůle zůstavitele., nýbrž osoby, která se zůstavitele podvodně vydávala. Důkazní břemeno však u veřejné listiny nenese ten,

⁸² Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 369. ISBN 978-80-7478-579-5.

⁸³ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 48. ISBN 978-80-247-5168-9.

kdo chce prokázat její platnost, ale ten, kdo chce její platnost a právo vyvrátit. Tato skutečnost je hlavním rozlišovacím znakem obou listin.

Formy závěti jsou upraveny v § 1532 až 1549 NOZ. Výše jsme uvedli, že závěť vyžaduje písemnou formu. Výjimkou jsou případy, kdy je závěť pořízena s úlevami. Tato forma závěti je předmětem následující kapitoly.

2.5.1 Závěť pořízení soukromou listinou

NOZ přejal formy závěti upravené v předchozím občanském zákoníku. Do soukromě pořizovaných závětí se řadí závěť psaná a podepsaná vlastní rukou zůstavitele (závěť holografická) a závěť nepsaná vlastní rukou zůstavitele - zůstavitel před dvěma svědky prohlásí, že listina obsahuje jeho poslední vůli a vlastnoručně ji podepíše (závěť alografická).⁸⁴

▪ Závěť holografická

V případě, že chce zůstavitel pořídit závěť beze svědků v písemné formě, napíše ji celou vlastní rukou a také ji vlastnoručně podepíše. Jedná se patrně o nejrozsáhlejší formu závěti, protože je nejjednodušší a při jejím pořízení se nevyžaduje přítomnost druhých osob.⁸⁵

Vlastnoruční závěť musí být sepsána tak, že podpis uzavírá text vlastního obsahu závěti. Jakékoli dodatky, ustanovení či text za podpisem závěti jsou právně neplatné. Podpis pořizovatele musí být jeho vlastnoručním podpisem. Není však podmínkou, aby šlo o podpis celým jménem. Eliáš se spolupracovníky uvádí, že zůstavitel musí závěť podepsat svým příjmením, kdy nelze ani závěť jenom parafovat. Nezáleží na tom, zda vlastnoruční podpis bude nečitelný či čitelný. Taktéž nejde místo podpisu uvést na závěť jeho mechanické vyhotovení, kdy se jedná např. o razítko, při tom závěť ani podpis nemusí být úředně ověřena. Samozřejmě záleží t ovšem i na okolnosti dané věci.⁸⁶ Zákon však tím, že klade důraz na sepsání závěti vlastní rukou sleduje kromě

⁸⁴ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 128. ISBN 978-80-7478-579-5.

⁸⁵ Srov. SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013. s. 57. ISBN 978-80-7201-931-1.

⁸⁶ Srov. ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-487*. Praha: Linde, 2008. s. 1245. ISBN 978-80-7201-687-7.

jiného i zajištění její pravosti, neboť, rukopis vykazuje charakteristické rysy písma pisatele.

Datum v závěti uvedené se musí shodovat s datem, kdy došlo k podepsání, nikoli k pouhému sepsání závěti; k náležitostem, které musí každá závěť pod sankcí neplatnosti obsahovat, patří uvedení dne, měsíce a roku kdy byla podepsána.⁸⁷ Zůstavitel tak může závěť sestavovat i po delší dobu.

▪ **Závěť alografická**

Závěť alografní je taková závěť, která byla sepsána jinak než vlastní rukou jejího pořizovatele. „Závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou, musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli“ (§ 1534 NOZ).

U formy alografní je opět vyloučeno nahrazení podpisu mechanickými prostředky. Taková závěť může být sepsána na psacím stroji, na počítači nebo třeba cizí rukou. V okamžiku podpisu musí být u takto sepsané závěti přítomni dva svědci, před nimiž pořizovatel stvrzuje, že jím takto podepsaná listina je opravdu závěť - že obsahuje jeho poslední vůli. Oba svědci se musí na takto vyhotovenou závěť podepsat. Svědci nemusí znát samotný obsah závěti, svými podpisy stvrzují fakt, že právě vyhotovená listina je skutečně projevem poslední vůle jejího pořizovatele.

▪ **Závěť nevidomých osob a osob se smyslovým postižením**

Formy závěti u nevidomých osob upravují § 1535 a 1536 NOZ. Nevidomý zůstavitel projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v závěti, která musí být nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. Nevidomý zůstavitel před svědky potvrdí, že závěť obsahuje jeho poslední vůli. Toto platí i u závěti pořizené formou veřejné listiny.

NOZ ve vztahu k závěti neslyšících osob, které nemohou číst nebo psát, opustil pojem *znakové řeči* z předchozí právní úpravy, neboť při dorozumívání s hluchoslepými osobami nelze znakovou řeč použít. Tvůrci občanského zákoníku navrhli pojem *zvláštní způsob dorozumívání*, kterým se rozumí dorozumívací prostředky neslyšících a

⁸⁷ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné 3*. Vyd. 5. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 272 - 273. ISBN 978-80-7357-466-6.

hluchoslepých osob⁸⁸. Pro zůstavitele, který je osobou se smyslovým postižením platí následující náležitosti projevu poslední vůle: 1) poslední vůle musí být projevna před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který závěť nepsal; 2) všichni svědci musí ovládat způsob dorozumívání, kterým je obsah listiny tlumočen; 3) zůstavitel zvoleným způsobem dorozumívání před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli § 1535, odst. 2, NOZ.

V závěti musí být uvedeno: a) že zůstavitel nemůže číst nebo psát; b) kdo napsal závěť; c) kdo závěť přečetl nebo tlumočil; d) způsob jakým zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli; e) zvláštní způsobem dorozumívání, včetně údaje, jaký způsob dorozumívání zůstavitel zvolil.

Závěť podepíše i zůstavitel. V případě, že nemůže psát, použije se ustanovení § 563 OZ - zůstavitel učiní namísto podpisu před alespoň dvěma svědky na listině rukou nebo jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připíše jméno jednajícího.

Svědky závěti mohou být pouze osoby, které jsou způsobilé k právním úkonům. Svědky nemohou být osoby nevidomé, neslyšící, němé, ty, které neznají jazyk, ve kterém se závěť sepisuje, a osoby, které mají podle závěti dědit. Závěti povolaný ani zákonný dědic a osoby jim blízké nemohou při pořizování závěti působit jako úřední osoby, svědci, pisatelé, tlumočníci nebo předčitatelé.

Speciální úprava pro pořizování závěti před třemi svědky platí pouze pro osoby nevidomé či s jiným smyslovým postižením. Její analogické použití na osoby bez smyslového postižení, které neumí číst a psát, považují Novotná a Novotná za nepřípustné. Autoři upozorňují, že NOZ nepočítá s analfabety, tedy s osobami, které nemají žádné smyslové postižení a přesto nejsou schopno číst a psát. Tyto osoby by měly pořádit závěť ve formě veřejné listiny.⁸⁹

⁸⁸ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 128. ISBN 978-80-7478-579-5.

⁸⁹ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 49. ISBN 978-80-247-5168-9.

2.5.2 Závět' pořízená veřejnou listinou

U závětí pořízených formou veřejné listiny, lze využít i jinou formu než pořízení notářským zápisem, který je však v podmínkách ČR nejčastějším způsobem.⁹⁰ Základní formou veřejné listiny zůstává forma notářského zápisu, v níž se závět' pořizuje, ovšem nejde pouze o notářský zápis.⁹¹

Eliáš se spolupracovníky uvádí, že do konce roku 1992 sepisovala notářské zápisy státní notářství. Od 1. 1. 1993 sepisují notářské zápisy notáři, kterými jsou fyzické osoby splňující předpoklady podle zákona č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti ve znění pozdějších předpisů.⁹² Notář může, v souvislosti s notářskou činností, vykonávat podle § 3 uvedeného zákona vykonat mj. i činnost soudního komisaře v řízení o pozůstalosti. Podle § 35b v evidenci právních jednání pro případ smrti se evidují listiny o právních jednáních zůstavitele učiněných pro případ smrti, včetně závětí, dovětků a dědické smlouvě.

NOZ nahrazuje v ustanoveních § 1538 termín „notářský zápis“ termínem „veřejná listina.“ (týká se to např. i nezletilého, který dovršil 15. rok). Od roku 1998 je závět' formou notářského zápisu obligatorní v případě, že chce zůstavitel zřídit závětí nadaci nebo fond.⁹³

NOZ určuje, že každý, kdo sepisuje veřejnou listinu, tedy především notář, má zákonem uloženou povinnost přesvědčit se, zda zůstavitel projevuje poslední vůli s rozvahou, vážně a bez donucení.

Závět' formou notářského zápisu lze možné sepsat pouze v českém a slovenském jazyce. V případě, že zůstavitel nezná ani jeden z těchto jazyků, je nutné využít služeb certifikovaného tlumočnicka. V závěti pak musí být uvedeno, že zůstaviteli byl text přetlumočen a že s ním zůstavitel vyjádřil souhlas.

⁹⁰ KŘÍŽOVÁ, V. (2014) *Dědictví a závět' podle nového občanského zákoníku* [online] Bezplatná právní poradna [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://bezplatnapravni poradna.cz/online-zdarma/novy-obcansky-zakonik-2014/smlouva-dohoda-plna-moc-nalezitosti-noz-2014/18045-dedictvi-a-zavet-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-2014.html>

⁹¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 135. ISBN 978-80-7478-579-5.

⁹² Viz ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek §488-880*. Praha: Linde, 2008. s. 1225. ISBN 978-80-7201-687-7.

⁹³ Srov. SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013. s. 59. ISBN 978-80-7201-931-1.

Formou notářského zápisu může pořídit závěť každý, kdo je způsobilý zřídit závěť. Svědci, kteří se zúčastní pořizování závěti veřejnou listinou, to musí provést způsobem, aby byli s to potvrdit, že zůstavitel a pořizovatel jsou jedna a táž osoba. Svědek se podepíše na listinu obsahující závěť; k podpisu zpravidla připojí doložku poukazující na jeho vlastnost jako svědka a údaje, podle nichž ho lze zjistit. Svědkem nemůže být osoba nesvéprávná, nebo osoba, která není znalá jazyka, nebo způsobu dorozumívání, v němž se projev vůle činí. Dědic nemůže svědčit o tom, co se mu zůstavuje. Stejně není způsobilá být svědkem osoba dědici blízká, ani zaměstnanec dědice.

2.6 Uschování a zrušení závěti

Závěti, které byly sepsány notářským zápisem bývalého státního notářství, jsou od počátku roku 1993 uloženy u okresního soudu, v jehož obvodu působilo příslušné notářství. Závěti sepsané notářským zápisem od 1. 1. 1993 jsou uloženy u notáře, který notářský zápis sepsal nebo přijal.⁹⁴

Závěť může do úschovy u notáře do úschovy uložit sám pořizovatel, jeho zmocněnec nebo je možné notáři doručit závěť poštou se žádostí o přijetí do úschovy. Výhodou uložení závěti do úschovy je podle Eliáše se spolupracovníky její zajištění před ztrátou nebo zničením, podchycení některých důležitých okolností v protokole o přijetí závěti do úschovy a především úřední oznámení této skutečnosti Notářské komoře ČR.⁹⁵ Centrální evidence závětí je seznam (neveřejný), který vede, provozuje a spravuje Notářská komora České republiky. Údaje o listině a o jejím pořizovateli, popř. o správci dědictví zapisuje do Centrální evidence pomocí elektronického přenosu dat notář, který příslušnou závěť ve formě notářského zápisu vyhotovil.

Nevýhodou uschování závěti je skutečnost, že uložená závěť není pořizovateli okamžitě dostupná a nemůže ji proto zrušit zničením listiny. Zůstavitel však má právo v případě uložení závěti do úschovny požadovat její vydání.

⁹⁴ Viz ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné 3*. Vyd. 5. Praha: Wolters Kluwer, 2009. s. 273. ISBN 978-80-7357-466-6.

⁹⁵ Srov. ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek §488-880*. Praha: Linde, 2008. s. 1225. ISBN 978-80-7201-687-7.

2.6.1 Zrušení závěti

Zničení listiny je jedna z možností zrušení závěti. Zůstavitel zničí závěť zpravidla tím, že ji spálí nebo roztrhá. Za zničení listiny je považováno i její přeškrtnutí, a to celku nebo i části. Ke zničení závěti musí dojít pouze samotným zůstavitelem. Fiala se spolupracovníky upozorňují, že zničení závěti jinou osobou závěť neruší.⁹⁶ Další podstatnou náležitostí při zničení závěti, kterou je nutné při případných sporech vzít v potaz, je zničení pouze jedné z několika stejnopisů závěti. Z tohoto úkonu nelze dle názoru Schelleové a Schelleho usuzovat na její odvolání.⁹⁷

Podle NOZ má zůstavitel právo závěť nebo její jednotlivá ustanovení kdykoli zrušit. Závěť lze zrušit buď pořizemím nové závěti, anebo odvoláním závěti.

Zachováno zůstalo pravidlo z OZ, že pořizemím novější závěti se starší závěť *ipso facto* ruší, pokud starší závěť nemůže vedle závěti novější obstát (§ 1576 OZ). Jak uvádí Fiala se spolupracovníky, současná teorie i praxe se drží toho pravidla bez ohledu na to, zda bude pozdější závěť v budoucnu třeba také zrušena. Tento názor je však podle autorů přinejmenším problematický, jelikož se snaží autoritativně vykládat zůstavitelovu poslední vůli bez ohledu na jeho skutečný záměr. Pokud si totiž zůstavitel svoji původní závěť uchová i po zničení závěti pozdější, svědčí to spíše pro záměr, aby jako závěť platila.⁹⁸

Nová závěť však tu předcházející ruší jen v takovém rozsahu, v jaké předcházející závěť nemůže vedle nové obstát. Např. pokud zůstavitel pořídil závěť, kde pořídil poslední vůli o celém svém majetku, a následně pořídil novou závěť, ve které např. jen vybranému dědici zůstavil konkrétní nemovitost, bez určení dědictví svého ostatního jmění, pak by nová závěť rušila předchozí právě jen v tom rozsahu, v jakém by se jednalo o uvedenou nemovitost a ostatní majetek zůstavitele by přecházel na dědice či odkazovníky podle předcházející závěti

⁹⁶ Srov. FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELC, I. *Lexikon. Občanské právo*. Ostrava: Nakladatelství J. Motloch, 2001. s. 328. ISBN 80-7208-237-X.

⁹⁷ Srov. SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013. s. 66- 67. ISBN 978-80-7201-931-1.

⁹⁸ Srov. FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELC, I. *Lexikon. Občanské právo*. Ostrava: Nakladatelství J. Motloch, 2001. s. 327. ISBN 80-7208-237-X.

Odvolat závěť lze mlčky, tj. výše uvedeným zničením listiny obsahující zůstavitelovu poslední vůli, anebo výslovně prohlášením o odvolání závěti.⁹⁹ „K výslovnému odvolání závěti se vyžaduje projev vůle učiněný ve formě předepsané pro pořizování závěti.“¹⁰⁰ Tato forma však nemusí být totožná s formou, v jaké byla předchozí závěť učiněna. Postačí, pokud projev vůle zůstavitele bude mít jakoukoli formu přípustnou pro pořizování závěti.

Byla-li závěť pořizována ve formě veřejné listiny, má zůstavitel právo kdykoli požadovat, aby mu byla vydána zpět. Závěť lze vydat zůstaviteli jen osobně. Důležitá je skutečnost, na niž upozorňují Schelleová a Schelle: pokud se vydavatelovi závěť vydá, považuje se za odvolanou.¹⁰¹ Osoba, např. notář, který závěť v podobě veřejné listiny vydává, musí zůstavitele i této skutečnosti uvědomit. Odvolání závěti i poučení poznamená na vydávané listině i do svého spisu.

2.7 Vedlejší doložky v závěti

Podle Pavelky se spolupracovníky se v případě nově zaváděného institutu vedlejších doložek závěti jedná o největší a nejzásadnější změnu v právní úpravě závěti NOZ.¹⁰² Tyto doložky jsou dvojího druhu: 1) možnost povolat vykonavatele závěti a 2) podmínky, které zůstavitel může k závěti připojit, k nimž se řadí a) podmínka, b) doložka času a c) příkaz. Z důvodu rozsáhlosti problematiky prezentuji ve své práci pouze podmínky přiložené k závěti.

I přes výše vyřčené se nejedná o nový, ale podobně jako ve dvou případech, které jsou předmětem následující kapitoly, o staronový institut, který byl součástí o.z.o. Pro doplnění uvedme, že OZ v § 478 stanovil, že jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní účinky. Pokud se např. podle předchozí právní úpravy rozhodl zůstavitel

⁹⁹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 193. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹⁰⁰ NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 64. ISBN 978-80-247-5168-9.

¹⁰¹ Srov. SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013. s. 68. ISBN 978-80-7201-931-1.

¹⁰² PAVELKA, J., TITLBACHOVÁ, S., ŠMÍDA, D. *Dědické právo po rekodifikaci soukromého práva*. [online] epravo.cz [cit 2014-09-11]. Dostupné z WWW: <http://zakony.centrum.cz/obcansky-zakonik-novy/cast-3-hlava-3?strana=4http://www.epravo.cz/top/clanky/dedicke-pravo-po-rekodifikaci-soukromeho-prava-91499.html>

darovat vzácnou rodinnou památku, která se v jeho rodině daruje z otce na syna, svému dítěti, neměl nikdy jistotu, že jeho přání, aby i on ji jednou předal svým dětem, bude dodrženo. NOZ stejně jako o.z.o. umožňuje, aby zůstavitel ve své závěti za pomoci vedlejší doložky uložil dědici povinnost zachovat danou památku jen pro své potomky.

Důvod pro znovuzavedení vedlejších doložek závěti ilustrují tvůrci NOZ v důvodové zprávě na výroku E. Tilsche, uvedeném v publikaci *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*, z roku 1905. „Předpokládáme-li hospodářský a právní pořádek založený na institutu soukromého vlastnictví a mezigenerační kontinuitu cílů, a tím i motivaci k produktivní činnosti, spořivosti a vůbec ke spořádanému“, jeví se autorům NOZ jako nejvýš účelné dát zůstaviteli možnost, aby dal pokyny, jak uspořádat majetkové poměry vzešlé z jeho celoživotní činnosti pro dobu po jeho smrti.¹⁰³

Vedlejší doložky jsou upraveny v § 1551 NOZ. „Zůstavitel může uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz.“ Podmínkou může být např. úspěšné ukončení studia, doložením času např. zletilost a příkazem kupř. nutnost opravit střechu domu zůstavitele.

Vůle zůstavitele v testamentu však nemůže být bezbřehá. Z důvodu ochrany dědice před případnými nepřiměřenými vedlejšími doložkami zůstavitele občanský zákoník stanoví některá omezení. Pokud vedlejší doložka směřuje k zřejmému obtěžování dědice, tak, že se jedná o zřejmou svévoli zůstavitele, k podmínce se nepřihlíží. Stejně tak se nepřihlíží k vedlejší doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná nebo kterou zůstavitel dědici ukládá, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Zůstavitel však může zřídít někomu právo na dobu, než uzavře manželství.

Vedlejší doložky v závěti umožňují svěřit majetek zůstavitele dědicům na předem vymezenou dobu, za předem vymezených podmínek a omezení. V případě, že zůstavitel určí dědice po smrti zůstavitele jen do té doby, než dovrší dědic 40 let a neurčí, kdo bude povolán k dědictví po něm, případně potom dědictví zákonným dědicům.

¹⁰³ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 157. ISBN 978-80-7478-579-5.

2.7.1 Podmínka

NOZ v § 1561 stanovuje, že splnění podmínky musí nastat až po zůstavitelově smrti, pokud není zřejmá jiná vůle zůstavitele. Pokud zůstavitel svému dědici zůstaví něco s *odkládací podmínkou*, pak je nutné, aby osoba, které bylo takto zůstaveno, zůstavitele přežila a byla způsobilá dědit.¹⁰⁴ O.z.o. označoval v § 696 podmínku jako *výminku a vymezoval její charakteristiky*. „Výminkou se nazývá událost, od níž je činěno nějaké právo odvislým. Výminka je jistivá nebo záporná, podle toho, zda se vztahuje na případ, že událost nastane nebo nenastane. Jest *odkládací*, má-li odkázané právo nabýt své působnosti teprve po jejím splnění; je *rozvazovací*, když odkázané právo zanikne při jejím splnění.“ Judikát uvedený v komentáři k o.z.o. uvádí příklad výminky odkazovací: „Povolání k dědictví osoby, v čase nápadu dědictví ještě nepočaté, je přímým povoláním k dědictví pod výminkou odkládací“ (RV., III 262/21).¹⁰⁵ Jednotlivé druhy podmínek jsou upraveny i v příslušných ustanoveních OZ.

Švestka se spolupracovníky uvádějí, že podmínka musí být zevně poznatelná, musí být budoucí a může být i nejistá, tudíž se může naplnit, ale také nemusí. Může jí být například narození člověka.¹⁰⁶ Podmínkou podle NOZ (i o.z.o.) může být např. vystudování vysoké školy, kterou dědic musí dostudovat až po smrti zůstavitele, přičemž k již vystudovaným vysokým školám se nebude přihlížet. Podmínkou tedy musí být, aby nabyvatel pozůstalosti, na niž se podmínka váže, zůstavitele přežil a byl způsobilý dědit (viz podkapitola dědická způsobilost).

V případě, že zůstavitel udělí právo s takovou podmínkou, kterou zákon označuje termínem „*nemožná rozvazovací podmínka*“, je toto ustanovení závěti podle § 1563 NOZ neplatné. Pro podmínky totiž platí obecné ustanovení o podmínkách, které je doplněno o úpravu nemožných podmínek v závěti. K nemožné rozvazovací podmínce se nepřihlíží. Například zůstavitel uloží svému dědici, aby se staral o jeho odkazované auto tak, že s ním bude denně jezdit 300 km bez jakékoli výjimky. Taková podmínka je nemožná a hledí se na ni jako by nebyla napsána, tzn. jako by zůstavitel žádnou podmínku neučinil.

¹⁰⁴ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 60. ISBN 978-80-247-5168-9.

¹⁰⁵ ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 634 (§ 696)

¹⁰⁶ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 157. ISBN 978-80-7478-579-5.

2.7.2 Doložení času

V případě doložky času se jedná o institut podobný podmínce. Klauzule o doložení času v závěti spočívají v zůstavitelově určení, že dědic nabude dědictví jen na určitou dobu, popř. pozdějším dnem než smrtí zůstavitele. Autoři komentáře k NOZ uvádějí, že na rozdíl od podmínky, která může, ale také nemusí být splněna, ať již z důvodů objektivních nebo subjektivních, je „čas objektivní veličinou, u níž lze jednoznačně právním jednáním stanovit její počátek délku i konec.“¹⁰⁷ Rozdílně od podmínky, u které není jisté, zda v budoucnu nastane, doložka času se tedy váže k určité události, která v budoucnu nastat musí (např. smrt nějaké osoby, konkrétní datum 20. 12. 2022. dosažení zletilosti, jiné určení věku apod.). Judikát uvedený v komentáři k o.z.o uvádí následující případ doložení času: „Ustanovil – li zůstavitel, že odkaz má býti odkazníkovi vyplacen teprve při sňatku, sluší se v tom spatřovat odkaz podmíněný (16. 1. 1883, č. 9261).“¹⁰⁸

Pokud však není jisté, že tento čas nastane, platí zůstavené právo za podmíněné (§ 1564 NOZ). Za určení podmínky se považují totiž i skutečnosti jako uzavření sňatku, narození dítěte ad., které se považují za nejisté. Neví se, jestli nastanou ani kdy nastanou.

Pokud je časová událost vymezena takovým způsobem, že je zřejmé, že nastat musí, přechází zůstavené právo jako jiná nepodmíněná práva i na dědice té osoby, již bylo takto zůstaveno.

Pokud však ze závěti explicitně vyplývá, že vyměřená doba nemůže nikdy nastat, posuzuje zákon takový způsob doložení času jako nemožnou podmínku. Ustanovení s *nemožnou odkládací podmínkou* nebude platné vůbec. Dědic takto povolaný plnit podmínku nebude. Ovšem může nastat i situace, z níž vyplývá, že se zůstavitel při určení času zmýlil. V takovém případě se určí rozhodná chvíle podle jeho pravděpodobné vůle.

V případě podmínky a doložení času zákon stanovuje zvláštní ustanovení. První ustanovení vymezuje postavení *předního dědice* ve vztahu k doložce času: „Dokud zůstává právo následného dědice odsunuto, až bude splněna podmínka nebo až nastane

¹⁰⁷ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědictvé právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 177. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹⁰⁸ ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 638 (§ 704)

doložený čas, je právo předního dědice, kterému dědictví připadlo, omezeno jako právo poživatele“ (§ 1567 NOZ).

Druhé ustanovení se týká povinnosti dědice, kterému bylo právo odloženo nařízením podmínky nebo doložením času. Takový dědic je povinen přispět poměrně přednímu dědici na to, co on plnil na zůstavitelovy dluhy nebo nepominutelnému dědici na povinný díl.

2.7.3 Příkaz

Vedlejší doložka ve formě příkazu (§ 1569 NOZ) umožňuje zůstaviteli přikázat, aby dědic určitým způsobem konal nebo se určitého konání zdržel. Zákon výslovně uvádí možnost zůstavitele na přiměřenou dobu zakázat dědici zcizení věci, kterou mu zůstavitel zanechal.

Příkaz se posuzuje jako *rozvazovací podmínka*, což znamená, že zůstávání práva se zmaří, pokud nebude příkaz proveden. Ustanovení NOZ je inspirováno § 709 o.z.o.: „Zanechal-li zůstavitel někomu něco s příkazem, posuzuje se tento příkaz jako rozvazovací výminka, že zůstavené má se zmařit nesplněním příkazu.“

NOZ nestanoví žádnou lhůtu, do které má být příkaz splněn. Podle Švestky se spolupracovníky to nelze ano očekávat, neboť příkazy mohou být různé. Bude tedy na zůstaviteli, aby sám určil lhůtu, do níž musí dědic příkaz splnit.¹⁰⁹

Pokud nemůže zůstavitel příkaz splnit přesně v intencích zůstavitelovy vůle, musí se vynasnažit tak, aby toto splnění bylo alespoň přibližné (§ 1570 NOZ). Pokud to není zjevně možné, náleží zůstaviteli, který je takovým příkazem obtížen, co mu bylo zůstaveno. To neplatí, pokud zůstavitel projevil jinou vůli. Pokud se obtížený zůstavitel choval či jednal vědomě tak, že stal neschopným příkaz splnit, nárok na dědictví obtížené příkazem mu zaniká.

3 STARONOVÉ INSTITUTY V DĚDĚNÍ ZE ZÁVĚTI

Některé změny v dědickém právu a speciálně v závěti, které přinesl nový občanský zákoník, jsme uvedli v předchozích dvou kapitolách. NOZ přinesl do institutu závěti některé úplně „novinky“, mezi nimi i dvě, které jsou předmětem této

¹⁰⁹ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 74. ISBN 978-80-7478-579-5.

kapitoly, totiž: 1) úlevy při pořizování závěti, 2) svěřenské nástupnictví. Slovo novinky není dáno do uvozovek náhodou. Uvedené instituty totiž byly součástí československého (či rakousko-uherského) právního řádu až do roku 1950, tedy do přijetí prvního komunistického občanského zákoníku.

Nabízí se tedy srovnání uvedených právních institutů zakotvených v současné právní úpravě s jejich podobou platnou do roku 1950 – tedy s poslední právní úpravou, která zmíněné instituty dědického práva naposledy ošetřovala na území dnešní České republiky. Ke komparaci nám tedy poslouží zákon č. 946/1811 Všeobecný občanský zákoník (*Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch ABGB*) ze dne 1. června 1811. V české právní praxi bývá se pro tento kodex užívá označení obecný zákoník občanský (o.z.o). Pro úplnost dodejme, že po vzniku ČSR v roce 1918 byl zaveden tzv. princip kontinuity, což znamenalo, že nový stát akceptuje a přebírá právní normy zaniklé rakousko-uherské monarchie. V zákoně č. 11/1918 Sb. se ve článku 2 výslovně stanovuje, že "veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti." To mj. znamenalo, že pro občanské právo, tedy i pro právo dědické, nadále platil rakouský občanský zákoník z roku 1811, samozřejmě ve znění pozdějších z předpisů. Jako předloha k našemu srovnání nám poslouží verze obecného zákoníku občanského (o.z.o.) ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1925, zveřejněného s komentářem z roku 1932 (uspořádal Fr. Rouček).

3.1 Úlevy při pořizování závěti

Jak uvádějí tvůrci občanského zákoníku, vážnost závěti jako poslední vůle zůstavitele předpokládá, že zůstavitel přistoupí k sepsání závěti v klidu, po zralé úvaze a s rozvahou. Nelze však vyloučit mimořádné situace, kdy se události z vnějších příčin vyvinou nečekaným způsobem. Proto mnohé občanské zákoníky poskytují pro tyto případy úlevy, které zůstaviteli usnadňují pořízení poslední vůle. V té souvislosti se mluví o privilegovaných testamentech.¹¹⁰

V podstatě to znamená, že v mimořádných situacích popsanych zákonem, nemusí člověk dodržet všechny formality a obřadnosti, předepsané pro pořízení běžné závěti.

¹¹⁰ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 142 - 143. ISBN 978-80-7478-579-5.

Tlášková uvádí, že ústní závěti pořizované ve výjimečných případech mají své odůvodnění, i když původně byl proti jejich znovuzavedení odpor kvůli obavám, že z nich budou vznikat spory. Nakonec však převážily názory pro jejich zavedení a to i s ohledem na tradici v okolních státech¹¹¹ a dříve i v České republice. Jak jsme uvedli v úvodu této kapitoly, úprava privilegovaných testamentů byla z českého dědického práva vyloučena v roce 1950 zákoníkem č. 141/1950 Sb. s odůvodněním, „že se jednak preferuje dědění ze zákona, jednak že se nový občanský zákoník tvoří pro mírové období budování socialismu.“¹¹² Současná úprava privilegovaných závětí se inspiruje jak předválečnou osnovou, tak obzvláště občanským zákoníkem rakouským, polským, německým, švýcarským a dalšími.

3.1.1 Komparace NOZ s o.z.o

V NOZ jsou privilegované závěti (§ 1542 až 1549) uvedeny termínem *Úlevy při pořizování závěti*. Švestka se spolupracovníky charakterizují tento typ závěti jako závěť při nenadálé události.¹¹³

V o.z.o. jsou privilegované závěti, kterým jsou vyhrazeny § 597 až 600, podobně jako v OZ uvedeny nadpisem *O úlevách při posledních pořízeních*.

Zde však podobnosti končí. Zatímco NOZ konstruuje znění zákona tak, aby zdůraznila možnost pořídit závěť za nestandardní situace, v o.z.o., jsou úlevy při pořízení závěti uváděny v souvislosti se způsobilostí svědka.

3.1.1.1 Základní charakteristika

V NOZ je *základní charakteristika privilegované závěti* (§ 1542 OZ) vyložena jako možnost pořídit závěť *ústně* osobám, které se pro nenadálou událost ocitli v ohrožení života a nemohou využít tradiční formy pro pořízení závěti. Stejně právo má i ten, kdo se ocitne v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události. Mimořádnou událostí, ve které mohou nastat podmínky pro

¹¹¹ TLÁŠKOVÁ, Š. *Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. Ad notam, 2011 (2), s. 5.

¹¹² SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde, 2013. s. 60. ISBN 978-80-7201-931-1.

¹¹³ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 74. ISBN 978-80-7478-579-5.

pořízení privilegované závěti je např. povodeň, důlní závaly, epidemie, různé automobilové nehody ad. NOZ určuje, že taková závěť může být pořízena ústně před třemi současně přítomnými svědky.

O.z.o. naproti tomu v základní charakteristice privilegované závěti akcentuje způsobilost svědka. „Při posledních pořízeních, která se učiní za námořské plavby a v místech, kde panuje mor nebo jiné podobné nákazy, jsou způsobilými svědky i osoby, které dosáhly roku čtrnáctého.“¹¹⁴

3.1.1.2 Svědkové

O.z.o v těchto případech upravuje zvláštní způsobilost svědka tím, že možnosti svědčit je nadána i osoba, která je za běžných podmínek ze svědeckví vyloučena. V § 591 o.z.o. uvádí osoby nezpůsobilé svědčit při posledních pořízeních: „Osoby nemající 18 let, smyslů zbavení, slepí, hluchí nebo němí, pak ti, kdož nerozumějí jazyku zůstavitelovu, nemohou býti svědky posledních pořízeních.“ V případě „úlevových testamentů“ je tedy věková hranice snížena na 14 let. Ostatní vyloučené osoby však při úlevových závětích, rozdílně od NOZ, svědčit nemohou.

Avšak i NOZ pamatuje na „úlevy“ ve věku svědků. Podle § 1548 odst. 1) NOZ mohou být při pořizování závěti s úlevami povolány za svědky i osoby, které dosáhly patnáctého roku věku. A rozdílně od o.z.o. mohou být povolány za svědky i osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny,¹¹⁵ pokud jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti.

Rozdílně je upraven i počet svědků. Zatímco NOZ vyžaduje při ústní a písemně nezaznamenané závěti tři současně přítomné svědky, o.z.o. v § 598 požaduje svědky dva, z nichž jeden může psát závěť. Při nebezpečí nákazy o.z.o. nepožadoval, aby oba svědci byli přítomni současně.

Avšak: při dalších druzích závěti při mimořádných událostech (viz níže), požaduje NOZ rovněž pouze dva svědky.

¹¹⁴ ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 568 (§ 597)

¹¹⁵ Latentně předpokládáme určitou podobnost mezi omezením svéprávnosti z důvodu duševní poruchy a osobami „smyslů zbavených“

3.1.1.3 Charakteristika mimořádné události

Již na první pohled je zřejmý i rozdíl v *charakteristice mimořádné události*. Zatímco NOZ ji blíže nespecifikuje, o.z.o. jako mimořádnou událost, při níž lze pořídit závěť s úlevou, označuje námořní plavbu (nikoli však například let letadlem) a dále přítomnost zůstavitele na území postiženém epidemií *Yersinia pestis* nebo zanořeném jinou infekční chorobou.¹¹⁶

3.1.1.4 Druhy závětí s úlevami

O.z.o. rozeznával pouze jeden, tj. výše uvedený druh závěti úlevami. NOZ kromě výše uvedené a) *ústně pořízené závěti před třemi svědky* rozeznává: b) *závěť zaznamenanou starostou obce*, na jejímž území se zůstavitel nalézal; c) *závěť pořízenou na palubě námořního plavidla a letadla*; c) *závěť pořízenou ve válečném konfliktu* nebo válečné operaci před velitelem vojenské jednotky ČR. V § 1548 NOZ určuje, že výše uvedené závěti nemusí být podepsány: „ Je-li závěť pořízena s úlevami, není její platnosti na újmu, že ji zůstavitel nebo svědek nepodepsal proto, že nemohl psát, nebo pro jinou závažnou překážku, je-li to v listině výslovně uvedeno.“

Závěť před starostou obce (§ 1543 NOZ) na jejímž území se zůstavitel nalézal, lze pořídit za přítomnosti starosty a dvou svědků v případě důvodné obavy, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě veřejné listiny. Tato úprava se bude týkat zřejmě horských obcí a osad, kde možnost sehnat notáře je ztížena. Starosta obce musí tuto závěť zaznamenat za přítomnosti dvou svědků.

Závěť před velitelem plavidla nebo letadla (§ 1544 NOZ) může zůstavitel pořídit z vážného důvodu na palubě námořního plavidla nebo letadla. Na platnost závěti nemá vliv skutečnost, že zůstavitel neměl k pořízení závěti vážný důvod. Velitel závěť zaznamenaná za přítomnosti dvou svědků.

Vojenskou závěť (§ 1545 NOZ) může pořídit pouze voják nebo jiné osoby náležející k ozbrojeným silám při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operací. Opět jako v předchozích případech, velitel závěť zaznamenaná za účasti dvou svědků. Jak poznamenává komentář k NOZ, zákon nerozlišuje, zda tato závěť může být pořízena v

¹¹⁶ Neboť mor byl z Evropy prakticky eradikován, analogií pro současnost - pokud by tvůrci NOZ o tomto ustanovení přemýšleli - by mohla být úleva při pořízení závěti na území např. s výskytem epidemií eboly, ptačí či prasečí chřipky.

době, kdy tyto akce skutečně probíhají, či těsně před jejich zahájením, nebo zda může být pořízena i tehdy, když existuje například delší, třeba několikadenní přestávka.¹¹⁷

O.z.o. v § 600 odkazoval na vojenské zákony, v nichž jsou zakotveny úlevy vojenských závětí. Komentář k o.z.o. uvádí ustanovení Služebního řádu pro vojsko z 9. srpna 1873, který v § 101 určoval: „každé osobě vojenského stavu, která je v činné službě nebo v zaopatření invalidovny, náleží právo poslední pořízení o svém jmění zřídit s menšími formalitami, které jsou předepsány civilními zákony.“¹¹⁸ Při ústním pořízení závěti stačila přítomnost dvou svědků, kteří museli být současně přítomni a kteří zůstavitele osobně znali. V době polního tažení nebyla k platnosti písemní ani ústní závěti nutná přítomnost dvou svědků, pokud jinak poslední vůli nic nescházelo do právní jistoty. Zajímavé je také ustanovení, že za svědky v době polního tažení mohli být vedle duchovních a žen povolání mladíci mladší 14 let.

3.1.1.5 Platnost závětí pořízených s úlevami

Platnost závětí pořízených s úlevami je v obou kodexech časově omezena. Privilegovaná závěť v NOZ (závěť pořízena ústně podle § 1542 NOZ) pozbývá platnosti uplynutím dvou týdnů a ostatní výše uvedené závěti uplynutím tří měsíců ode dne pořízení, pokud je zůstavitel naživu. Tyto doby běží od okamžiku, kdy zůstavitel může pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§ 1549 NOZ).

Podle § 599 o.z.o. pozbývají poslední pořízení s úlevami své platnosti uplynutím šesti měsíců od doby, kdy plavba nebo nákaza skončila. O.z.o. neuvádí explicitně skutečnost, že doba je vázána na přežití zůstavitele.

Platnost závětí s úlevami měla tedy podle o.z.o. mnohem delší dobu než je tomu v současné úpravě.

Další ustanovení závětí s úlevami zakotvená v NOZ (např. úschova závěti u notáře sepsaná starostou obce či požadavky na ustanovení těchto závětí za veřejnou listinu) o.z.o. vůbec neošetřuje. Z důvodu nemožnosti komparace je nebudeme blíže rozvádět.

¹¹⁷ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. s. 150. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹¹⁸ ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2. vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 569 (k § 600)

Na závěr uvedme dva příklady z judikatury, které uvádí Švestka se spolupracovníky. První judikatura uvádí nutnost projevu vůle při závěti pořízené ústně: „Při ústním posledním pořízení musí být pořizovatelova vůle před svědky pořizovatelem projevována; nestačí projev souhlasu s posledním pořízením, již dříve napsaným, i když bylo před zůstavitelem a svědky přečteno.“¹¹⁹

Druhá judikatura se zaměřuje na výše uvedený § 597 o.z.o. s vymezením vztahu mezi epidemií moru a možností pořídit závěť ústně. Podle tohoto usnesení § 597 o.z.o. předpokládá, že v místě a době, kdy zůstavitel pořídl poslední pořízení, panovala nebezpečná morová nemoc a bylo-li z důvodu nákazy ztíženo přibrat potřebný počet závětních svědků.¹²⁰ Nestáčilo tedy, že byl zůstavitel sám nakažlivou nemocí postížen.¹²¹

3.2 Náhradnictví

Podobně jako v případě úlev při pořizování závěti, se NOZ vytvořením institutu tzv. náhradníků (substitutů), povolávaných závěti v případě, že na prvním místě zmínění dědicové nemohou nebo nechtějí přijmout dědictví, přihlásil k „dědictví“ Všeobecného zákoník občanského. Ačkoli OZ ustanovení o náhradnictví neupravoval, právní praxe ustanovení náhradníků podle Švestky se spolupracovníky znala i před 1. 1. 2014.¹²²

Účelem tohoto institutu je, aby se zůstavitel nemusel pouze spoléhat na zákonné předpisy o tom, kdo nastupuje do dědických práv toho z ustavených závětních dědiců, který dědické právo nenabude. Může na tyto případy pamatovat sám a zařídit se podle svého.

Oba zkoumané kodexy rozeznávají substituci obecnou (vulgární) nebo fideikomisární. V naší práci se detailněji zaměříme na *substituci fideikomisární*.

¹¹⁹ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 150. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹²⁰ „Poslední vůli, kterou dal zůstavitel napsat osobou jinou, musí vlastnoručně podepsat. Rovněž musí před *třemi* způsobilými svědky, z nichž alespoň dva musí být současně přítomni, výslovně prohlásit, že spis obsahuje jeho poslední vůli (§ 579 o.z.o).“

¹²¹ ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 150. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹²² Tamtéž

3.2.1 Obecné náhradnictví

Jen pro úplnost stručně uvedme, že obecné náhradnictví určuje, kdo bude dědit v případě, že původně povolaný dědic dědit nebude. Podstatou obecné substitute je tedy určení osoby, která bude dědit místo závětního dědice, nedožije-li se smrti zůstavitele, anebo nebude-li dědit, ač zůstavitele přežil.

V o.z.o. bylo obecné náhradnictví upraveno v § 604: „Každý zůstavitel může pro případ, že ustanovený dědic dědictví nenabude, povolat jiného, a když ani ten ho nenabude, druhého a ve stejném případě třetího nebo také ještě několik náhradných (sic) dědiců. Toto ustanovení se nazývá obecné náhradnictví. Ten, kdo je povolán nejbliže, stane se dědicem.“

NOZ upravuje obecné náhradnictví v § 1507. Na rozdíl od o.z.o. nevyjmenovává pořadí náhradníků pomocí číslic, pouze konstatuje, že zůstavitel může pro případ, že dědictví nenabude osoba, kterou povolal za dědice, povolat této osobě náhradníka; také náhradníkům může povolat postupně další náhradníky. Oba kodexy shodně zakotvují, že v případě povolání více náhradníků dědí ten, kdo je nejbliže osobě, která dědictví nenabyla. Autoři komentáře k dědickému právu v NOZ v souvislosti s povoláním více náhradníků uvádějí, že zůstavitel má kupř. možnost řadu náhradníků očíslovat a tím stanovit jejich pořadí.¹²³ Tak může vzniknout právo na dědictví například pátému v pořadí v případě, že náhradníci před ním postupně právo na dědictví odmítli.

3.2.2 Svěřenské nástupnictví

Vytvoření svěřenského nástupnictví je historicky spjaté s nakládáním majetku pro případ smrti takovým způsobem, kdy otec určoval, že rodinný majetek bude vždy dědit pouze nejstarší syn. Vojáček uvádí, že v případě panovnických rodů měla tato úprava podobu rodových zákonů (*Hausgesetze*). Zároveň se však tímto úkonem dostal majetek mimo volný oběh, neboť se vycházelo z předpokladu, že musí zůstat v rodě. Po francouzské revoluci byly v Evropě takovéto úpravy likvidované.¹²⁴

V současném chápání svěřenské nástupnictví zavazuje dědice, který dědictví přijal, aby jej přenechal dalšímu dědici, který se označuje jako svěřenský nástupce.

¹²³ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. *Občanský zákoník.*

Komentář. Svazek IV. Dědické právo. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 91. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹²⁴ VOJÁČEK, L., KOLÁRIK, J., GÁBRIŠ, T. *Československé právní dejiny.* 2. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2013. s. 134. ISBN 978-80-89447-99-2.

Autoři důvodové zprávy k NOZ uvádějí, že úprava svěřenského nástupnictví především respektuje autonomii vůle vlastníka a umožňuje se mu upravit složité majetkové a rodinné poměry. Proto je tento institut upraven ve většině občanských zákoníků evropských států.¹²⁵ Podle Novotného s Novotnou bude mít svěřenské nástupnictví v intencích NOZ význam především v případě, že povolaný dědic (přední dědic) není sám způsobilý o svém majetku pořizovat, tj. pokud je nezletilý nebo má omezenou svéprávnost.¹²⁶

3.2.2.1 Komparace NOZ s o.z.o.

Jak jsme již uvedli, svěřenské nástupnictví ve smyslu institutu, v jakém je upraveno v NOZ, upravoval na našem území naposledy Všeobecný rakouský občanský zákoník (tj. obecný zákoník občanský, o.z.o.), který jej zakotvoval v § 608. V této souvislosti je vhodné zmínit výrok judikatury podle o.z.o. uvedené v komentáři k NOZ: „Předmětem svěřenského nástupnictví může být jen celá pozůstalost nebo její poměrný díl, nikoli však jednotlivá věc“¹²⁷ NOZ oproti tomu v § 1601 zůstavitelovi umožňuje při odkazu nařídít náhradnictví nebo svěřenské nástupnictví.

3.2.2.1.1 Vymezení svěřenského nástupnictví

O.z.o. v § 608 určoval, že zůstavitel může svému dědici uložit povinnost, aby dědictví, které přijal, přenechal po své smrti nebo v jiných určitých případech ustanovenému dědici. Zákon dále stanovil, že ve svěřenském náhradnictví je mlčky obsaženo náhradnictví obecné. Komentář k o.z.o. pak vymezoval podstatu fidekomisární substituce tak, že substituční jmění patří k pozůstalosti prvního zůstavitele, nikoli zřízeného dědice.¹²⁸

NOZ umožňuje v § 1512 zůstavitelovi nařídít, aby dědictví přešlo po smrti dědice anebo v jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice. Povolání za svěřenského nástupce se považuje i za povolání za náhradníka. Svěřenský

¹²⁵ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 96. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹²⁶ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 71. ISBN 978-80-247-5168-9.

¹²⁷ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 123. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹²⁸ ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 594 (k § 608)

náhradník tedy v intencích § 1512 NOZ dědí hned namísto povolaného dědice jako náhradník, pokud tento dědic z jakéhokoli důvodu nedědí. Pokud povolaný dědic dědí, pak svěřenský nástupce dědí po povolaném dědici. Povoláním za svěřenského nástupce tak zůstavitel projeví vůli, aby svěřenský nástupce nabyl dědictví poté, co dědictví před ním nabyl původní (přední) dědic jako dočasný vlastník na dobu vymezenou v závěti.

Z porovnání obou kodexů je patrná velmi podobná konstrukce svěřenského nástupnictví, i když NOZ používá termín obecné nástupnictví, kdežto o.z.o. obecné náhradnictví¹²⁹. Oba občanské zákoníky však umožňují zůstavitelovi nařídit, aby jeho dědictví přešlo po smrti dědice (či za jím vymezených podmínek) na osobu, kterou určí. Jinými slovy, v obou kodexech svěřenské nástupnictví zavazuje dědice, který dědictví přijal, přenechat pozůstalost jiné osobě jako dalšímu dědici (svěřenskému nástupci), nastane-li událost určená v pořízení pro případ smrti.

Oba kodexy upravují i vztah svěřenského nástupnictví k obecnému náhradnictví. O.z.o tím, že svěřenské náhradnictví je ve skutečnosti vždy součástí obecného náhradnictví, NOZ pak určuje, že pokud je zůstavitelovo nařízení do té míry neurčité, že nelze zjistit, zda povolal náhradníka nebo svěřenského nástupce, považuje se jeho nařízení za povolání náhradníka. Komentář k o.z.o. k § 614 (výklad náhradnictví) uvádí v podstatě to samé: „Vznikne-li pochybnost, o jaké náhradnictví se jedná, má se za to, že náhradnictví je obecným, nikoli svěřenským.“¹³⁰

O.z.o kromě níže uvedených případů mlčky učiněného svěřenského nástupnictví zakotvuje v § 609 možnost, aby rodiče mohli svým dětem ustanovit dědice nebo náhradníka vzhledem k jmění, které jim zůstávají. A to i v případě, jsou-li tyto děti nezpůsobilé učinit závět'. Svěřenské náhradnictví bylo tedy platné pouze v případě existence jmění.

3.2.2.1.2 Mlčky nařízené svěřenské nástupnictví

NOZ uvádí další případy, které označuje jako svěřenské náhradnictví. Jedná se o případy (uvedené v § 1513) nařízení svěřenského nástupnictví mlčky, neboť v uvedených případech nemusí zůstavitel určit, kdo má být svěřenským nástupcem,

¹²⁹ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 96. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹³⁰ ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 604 (k § 614)

který za předního dědice nastoupí na jeho místo. Jedná se o následující případy: a) povolá-li zůstavitel svému dědici dědice; b) zakáže-li dědici, aby o zanechaném jmění pořizoval; c) povolá-li za dědice někoho, kdo v době smrti zůstavitele ještě není; d) povolá-li dědice s podmínkou nebo na určitou dobu.

Podstatou prvního z uvedených bodů je skutečnost, že po smrti předního dědice přejde majetek zůstavitele na následného dědice zůstavitelem určeného. Podle bodu b) zůstavitel dědici znemožní, aby o jmění, které nabyl po zůstaviteli, pořídil závěť nebo dědickou smlouvu. Testovací volnost takového předního dědice je omezena jen na jeho vlastní pozůstalost. Podle Švestky se spolupracovníky lze konstatovat, že případné pořízení předního dědice o majetku, na něž se vztahuje svěřenské nástupnictví, by bylo neplatné.¹³¹ Pokud zůstavitel povolá dědice s odkládací podmínkou (viz níže), pak je tento dědic svěřenským nástupcem a dědí následně, až se podmínka splní.

O.z.o. zakotvuje mlčky učiněné svěřenské náhradnictví v § 610. Rozdílně od NOZ uvádí pouze ustanovení, které jsme u NOZ uvedli pod bodem b). O.z.o. podobně ustanovuje, že v případě, kdy zůstavitel zakázal dědici, aby nečinil posledního pořízení o tom, co mu zůstává, jedná se o svěřenské náhradnictví. Dědic je povinen to, co bylo zůstavěno, uchovat pro svoje zákonné dědice. Komentář uvádí judikaturu (K .č. 7801/1889): „Zapověděl-li zůstavitel dědici, aby o pozůstalosti nepořizoval závěť, je to, jak by nařídil dědické náhradnictví.“¹³² O svěřenské náhradnictví se jedná, pokud zůstavitel dědici nařídil učinit určitou osobu svým dědicem.

3.2.2.1.3 Sukcesivní svěřenské nástupnictví

Sukcesivní svěřenské nástupnictví je v NOZ zakotveno v § 1514. Zůstavitel může povolat více svěřenských nástupců. Pokud tak učiní a jsou – li všichni jeho současníky, není podle § 1514 NOZ zůstavitel omezen v tom, jaké pořadí jednotlivým svěřenským nástupcům určí. Autoři komentáře k NOZ upozorňují, že toto ustanovení rozlišuje mezi svěřenskými nástupci, kteří žijí v době zůstavitelovy smrti a mezi těmi, kteří ani v tomto okamžiku nebyli počati. Zpravidla by se podle autorů jednalo budoucí

¹³¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 101. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹³² ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 599 (k § 610)

potomky *zůstavitele*, není však vyloučeno, že se může jednat o potomka kteréhokoli tzv. předního dědice.¹³³

O.z.o ošetřuje sukcesivní nástupnictví v § 611 pod titulem omezení *svěřenského náhradnictví*. Smysl vymezení je identický z NOZ - řada, ve které mají po sobě následovat svěřenští dědicové, není nikterak omezena, jsou-li všichni zůstavitelovi současníky. Může se vztahovat na třetího, čtvrtého a ještě další. Judikatura uvedená v komentáři uvádí mj.: „Jsou-li všechny osoby, povolané náhradnictvím, současníky zůstavitele, může jich zůstavitel jmenovat libovolný počet (K. č. G28/1905).¹³⁴

O.z.o. v § 612 explicitně zakotvuje práva ze svěřenského nástupnictví pro ty náhradní dědice, kteří v době zřízení závěti ještě nejsou zrozeni. Svěřenské nástupnictví pak vzhledem k peněžitým částkám a jiným movitým věcem se může vztahovat až na stupeň druhý, se zřetelem k movitým statkům pak platí jen pro stupeň první. Komentář Fr. Roučka uvádí, že ustanovení § 612 je výjimkou ze zásady, že za dědice mohou být ustanoveny jen žijící osoby (19.3. 1862, č. 1498)¹³⁵.

3.2.2.1.4 Dědicova práva při svěřenském nástupnictví

NOZ zakotvuje dědicova práva při svěřenském nástupnictví v § 1521 a 1522. Jedná se o vymezení dispozičních možností předního dědice s majetkem, který zdědil a který je určen svěřenskému nástupnictví. NOZ vychází ze základní zásady, že závisí zcela na vůli zůstavitele, zda dědici poskytne právo s dědictvím volně nakládat. Pokud toto právo zůstavitel dědici neposkytne, je právo předního dědice omezeno pouze na práva a povinnosti poživatele – přední dědic tedy nemůže věc z dědictví vyjmout nebo ji zatížit, např. v případě nemovitosti hypotékou. Zákon vymezuje výjimky: přední dědic může věc z dědictví zcizit za účelem úhrady zůstavitelových dluhů. Dále může věc zcizit nebo zatížit se souhlasem svěřenského nástupce, k čemuž je však nutná forma veřejné listiny. V případě, že je potřeba věc zcizit vzhledem k péči řádného hospodáře, může souhlas svěřenského nástupce nahradit na návrh předního dědice rozhodnutí soudu.

¹³³ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014, s. 103. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹³⁴ ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 600 (k § 611)

¹³⁵ Tamtéž, s. 601 (k § 612)

O.z.o. zakotvoval práva dědice při svěřenském náhradnictví v § 613. Zákon na rozdíl od OZ neposkytoval zůstavitelovi možnost přiřknout dědici volnost se zděděným majetkem volně nakládat. Povolání dědic měl ze zákona omezenou možnost nakládání s předmětem dědictví, které bylo vyhrazeno svěřenskému náhradnictví. „Dokud nenastane svěřenského náhradnictví, náleží povolanému dědici omezené vlastnické právo s právy závazky poživitele“ (§ 613 o.z.o). Vidíme, že v obou kodexech je přednímu dědici dáno dispoziční právo k užívání. Komentář k o.z.o. pak uvádí judikát, který podobně jako ustanovení OZ implikuje výjimky: „Vlastník domu, který je zatížen svěřenským náhradnictvím, může k úhradě oprav opatřit si zápůjčku. Zájmy svěřenských náhradníků pak přiměřeným způsobem dlužno chránit.“¹³⁶ Ačkoli to není přímo uvedeno, předpokládáme, že jedná o zatížení domu ve smyslu současné hypotéky, kde dům stojí coby zástava půjčky. V tomto případě by se jednalo o zatížení dědictví spadajícího do svěřenského nástupnictví z důvodu péče řádného hospodáře, k čemuž však nebylo, rozdílně od OZ nutno přivolení soudu.

3.2.2.1.5 Zánik svěřenského nástupnictví

Zánik svěřenského nástupnictví a varianty tohoto zániku jsou u NOZ uvedeny v §§ 1515 až 1519. Svěřenské nástupnictví podle NOZ může zaniknout na níže uvedených důvodů.

a) Nabytím jmění první svěřenského nástupce z těch, kteří nebyli zůstavitelovi současníky

Jak jsme výše uvedli výše k § 1514, pokud jsou všichni svěřenští nástupci zůstavitelovými současníky, omezení počtu řetězení neexistuje. Pokud však zůstavitel povolá někoho, kdo není jeho současníkem (ani jako nasciturus),¹³⁷ pak okamžikem, kdy se první svěřenský nástupce ujme dědictví, svěřenské nástupnictví zaniká.

b) Hranice sta let a její přesah

Zde je vhodné citovat přesné znění: „Svěřenské nástupnictví zanikne nejpozději uplynutím sta let od smrti zůstavitele, a to i když nařídil delší dobu. Má-li však svěřenský nástupce nabytí dědictví nejpozději při smrti dědice žijícího v době

¹³⁶ ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 602 (k §613)

¹³⁷ Srov. NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo*. Praha: Grada Publishing, 2014. s. 71. ISBN 978-80-247-5168-9.

zůstavitelovy smrti, zanikne svěřenské nástupnictví teprve, až první ze svěřenských nástupců nabude dědictví po tomto dědici.“ (§ 1515, odst. 2 NOZ).

První věta je naprosto zřejmá. Zánik svěřenského nástupnictví je v tomto případě vázán na časovou lhůtu. Druhá věta mluví podle autorů komentáře NOZ pro případ, kdy zůstavitel ustanoví svěřenského nástupce osobě, která žije v době jeho úmrtí, bude žít tak dlouhou, že přesáhne sto let od smrti zůstavitele – v takovém případě je tato hranice překročena tím, že i po uplynutí těchto sta let se může dědictví ujmout ještě jeden svěřenský nástupce.¹³⁸

c) absence svěřenských nástupců nebo nenastání případů, pro které svěřenské nástupnictví vzniklo

Ustanovení § 1516 upravuje dva případy zániku svěřenského nástupnictví. Může nastat varianta, že všichni svěřenští nástupci dědictví odmítnou nebo že se následný dědic nedožije okamžiku, kdy mu mělo připadnout svěřenské nástupnictví. V druhém případě může jít například o situaci zániku takového svěřenského nástupnictví, které bylo zřízeno pro případ, že přední dědic nedostuduje ve stanovené době vysokou školu a přední dědic vysokoškolské studium zdárně dokončí (viz také následující podkapitola).

d) zánik svěřenského nástupnictví vůči nezletilému dítěti

V § 1517 NOZ stanovuje: „Povolal-li zůstavitel svěřenského nástupce osobě, která není způsobilá pořizovat pro omezení svéprávnosti, zanikne svěřenské nástupnictví navždy, nabude-li tato osoba pořizovací způsobilost, ledaže zůstavitel projevil jinou vůli.“

Pokud tedy bude povoláno za předního dědice nezletilé dítě, které není způsobilé pořizovat, tak v případě, že toto dítě po zřízení svěřenského nástupnictví pořizovací způsobilost nabude (např. dosažením zletilosti), trvá svěřenské nástupnictví i nadále. Jakmile následný dědic nastoupí do dědictví jako svěřenský nástupce, musí zanechat přednímu dědici povinný díl.

¹³⁸ Srov. ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014. s. 103. ISBN 978-80-7478-579-5.

e) zánik svěřenského nástupnictví vůči bezdětnému dítěti

Podle ustanovení § 1518 NOZ zaniká svěřenské nástupnictví v případě, že jej zůstavitel zřídil svému bezdětnému potomkovi, který však v průběhu dalšího života zanechal dítě způsobilé dědit. Ustanovení vychází z teze, že zůstavitelovým přáním bylo zanechat majetek svým potomkům a svěřenské nástupnictví zřídil jen z toho důvodu, že jeho vlastní potomek, kterému dědictví zanechal, neměl v době pořízení dítě. Výše uvedené se uplatní v případě, kdy není zřejmá jiná vůle zůstavitele. Jinými slovy platí, že zůstavitel může určit něco jiného a pak má přednost jeho vůle.

f) zánik svěřenského nástupnictví vůči osobě s omezenou svéprávností

Poslední způsob zániku svěřenského nástupnictví zakotvuje § 1519 NOZ. V případě, že zůstavitel povolá svěřenského nástupce osobě, která není způsobilá pořizovat pro omezení svéprávnosti, zanikne svěřenské nástupnictví navždy, pokud tato osoba pořizovací způsobilost později v průběhu života nabude a pokud zůstavitel neprojevil jinou vůli.

V o.z.o jsou způsoby zániku svěřenského nástupnictví upraveny v §§ 615 až 617. Vedle toho komentář k o.z.o uvádí judikát k § 611 (omezení svěřenského náhradnictví, sukcesivní svěřenské náhradnictví v NOZ), v němž se uvádí že „zůstavitel sice může jmenovat několik náhradních dědiců ze svých současníků, nabytím dědictví jedním z nich pozbude náhradnictví pro ostatní účinnost (K. č. 964/1879). Zde se ukazuje odlišná konstrukce od NOZ. Zatímco podle § 1514 NOZ v případě, že všichni svěřenští nástupci jsou zůstavitelovými současníky, není omezena řada, ve které po sobě mají svěřenští nástupci následovat, o.z.o stanoví, že nabytím dědictví jednoho z nich svěřenské nástupnictví zaniká. Tímto způsobem konstruuje NOZ případy ukončení svěřenského nástupnictví u svěřenských nástupců, kteří nebyli současníky zůstavitele (viz § 1514 NOZ).

Zánik svěřenského nástupnictví podle první věty § 615 o.z.o. je téměř identický se zánikem podle § 1516 NOZ (bod c/ výše) Svěřenské nástupnictví zanikne, nezbyvá – li již žádný z povolaných dědiců náhradních (tj. svěřenských pozn. autora), nebo přestane – li případ, pro které bylo zřízeno. Odlišně od NOZ je podle druhé věty § 618 ošetřen případ, když se svěřenský dědic nedožije uskutečnění případu náhradnictví: „Pokud nelze mít za to, že vůle zůstavitelova byla jiná, přechází právo svěřenského

dědice i tehdy na jeho dědice (§537)¹³⁹, když se nedožije uskutečnění náhradnictví.“ V judikátu z roku 1894 (11. 7. 1894, číslo 15.176) se uvádí, že svěřenské nástupnictví zanikne, jestliže dědic zemře, aniž by učinil dědickou přihlášku¹⁴⁰

Zánik svěřenského nástupnictví podle § 616 o.z.o odkazuje k zániku podle § 1519 NOZ (bod f/ výše). Podobně jako v případě NOZ je toto ustanovení konstruováno pro případ, kdy chtěl zůstavitel zřízením sienského nástupnictví zajistit právě a jen případ, že jeho dědic není způsobilý pořizovat pro případ smrti z důvodu nepřičetnosti (omezené svéprávnosti v NOZ). Za situace, kdy přední dědic tuto způsobilost nabude, ztrácí omezení zůstavitele tento praktický smysl. Ustanovení § 616 o.z.o. zní následovně: „Zejména své moci svěřenské náhradnictví, ustanovené nepřičetnému, dokáže-li se, že v době svého posledního pořízení byl úplně přičetným, anebo jestliže mu soud pro nabyté užívání rozumu vyhradil volnou správu jmění.“ Rozdílně od NOZ pamatuje o.z.o. v ustanoveních o zániku svěřenského nástupnictví (pokračování § 616) na případ, kdy z důvodu např. exacerbace duševní choroby dojde k opětovnému omezení práva pořizovat. V tomto případě nedojde k opětovnému vzniku svěřenského náhradnictví: „a náhradnictví neožije, jestliže by pro návrat choroby byl dán znovu pod opatrovníka a v mezidobí neučinil poslední pořízení.“

Poslední forma ukončení svěřenského nástupnictví je zakotvena v § 617. Jedná se o ustanovení ošetřené v § 1517 NOZ o zániku svěřenského nástupnictví vůči bezdětnému dítěti: „Náhradnictví, které zůstavitel ustanovil svému dítěti v době, kdy nemělo potomstva zanikne, zanechalo –li toto dítě potomky způsobilé dědit.“ Švestka se spolupracovníky uvádějí, že autoři § 1517 NOZ čerpali svou inspiraci z § 617 o.z.o.¹⁴¹ Komentář k o.z.o. uvádí judikát z roku 1916 (19. 9. 1916, Z. BL:1917, č. 3): „Substituce nařízená pro jedno z dětí, byť i ve prospěch sourozenců, zaniká, zanechalo-li ono potomky.“¹⁴²

¹³⁹ § 537 o.z.o: „Přečkal-li dědic zůstavitele, přechází dědické právo na jeho dědice i před tím, než se dědictví ujal, jako jiná volně zděditelná práva, jestli jinak ještě nezaniklo zřeknutím se nebo jiným způsobem.

¹⁴⁰ ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 604 (k § 615)

¹⁴¹ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., ŠEŠINA, M., WAWERKA, K. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwers, 2014, s. 105. ISBN 978-80-7478-579-5.

¹⁴² ROUČEK, F., *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku*. 2 vyd. Praha: Československý kompas, 1932. s. 606 (k § 617)

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zaměřila na vybrané úpravy dědického práva v novém občanském zákoníku, a to zejména na úpravu práva testamentárního. Cílem práce bylo posoudit, do jaké míry se autoři NOZ inspirovali kodexem občanského práva platného na území ČR do roku 1950, tedy zákonem č. 946/1811 ve znění z roku 1925, v institutech úlev při závěti a svěrenského nástupnictví. Na základě provedené analýzy konstatujeme, že AGBG byl podle našeho soudu pro tvůrce NOZ v uvedených institutech velmi inspirativní. Lze konstatovat, že základní konstrukce obou výše uvedených institutů je v obou právních úpravách podobná. NOZ však jak v případě úlev při závěti, tak v případě svěrenského nástupnictví ošetřuje právní úpravu extenzivněji i intenzivněji. Na co stačil o.z.o. dva nebo tři paragrafy o dvou větách, je v NOZ rozvinuto do několika paragrafů, povětšinou s přesnější formulací.

V závěru se pokusím v krátkosti shrnout základní poznatky z této bakalářské práce.

Výchozím paradigmatem tvůrců nového občanského zákoníku byl záměr, aby vůle zůstavitele pořízená v závěti byla vždy vyložena co nejvíce v tom smyslu, v jakém ji zůstavitel zamýšlel. Zatímco podle předchozí úpravy (myšleno občanského zákoníku z roku 1964 ve znění pozdějších předpisů) měli dědici možnost po smrti zůstavitele uzavřít v rámci dědického řízení dohodu o vypořádání dědictví bez ohledu na obsah poslední vůle a ignorovat tak přání zůstavitele, v současné době je třeba závěť vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele.

Klasické formy závěti z předchozí právní úpravy, tj. závěť pořízená soukromou listinou či závěť pořízená veřejnou listinou zůstaly zachovány nebo pouze lehce pozměněny. I nadále zůstává pořizovatelům závětí možnost sepsat závěť vlastní rukou, opatřit ji vlastnoručním podpisem a uložit ji doma nebo do notářské úschovy u kteréhokoli notáře. Zákon rovněž připouští tzv. alografní závěť, která není sepsána vlastní rukou zůstavitele. V takovém případě musí být podepsána vlastní rukou pořizovatele, přičemž pořizovatel před dvěma svědky současně přítomnými musí výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Svědkové pak musí připojit k závěti své podpisy. Dále je možné pořídít závěť formou veřejné listiny. Výhodou těchto závětí je, že pořizovateli je jednak zajištěno, že závěť bude splňovat veškeré náležitosti, které zákon vyžaduje, a současně poskytuje pořizovatelům velkou míru právní jistoty, že poslední vůle bude po jejich smrti akceptována. Nový občanský zákoník však přinesl i formy nové, například privilegovanou závěť pro případ, kdy se zůstavitel ocitnul pro

nenadálou událost v patrném nebezpečí života, zejména v případech ochromení běžného společenského styku nějakou mimořádnou událostí.

Další podstatnou změnou dotýkající se závěti, kterou přinesl nový občanský zákoník, je vytvoření tzv. náhradníků (substitutů), povolávaných závětí v případě, že na prvním místě zmínění dědicové nemohou nebo nechťejí přijmout dědictví.

Nově byl rovněž vytvořen institut odkazu. Odkaz byl v minulosti až do roku 1964 vždy součástí českého dědického práva. Podstatou odkazu je právo odkazovníka na vydání odkazu vůči té osobě, kterou zůstavitel odkazem obtížil - tedy zpravidla vůči dědici. Předmětem odkazu mohou být věci patřící zůstaviteli, ale například i pohledávky. Může jít o určitou konkrétní věc anebo pouze věci určitého druhu. Odkázanou věc nabývá odkazovník způsobem, jakým se nabývá vlastnické právo. Stejně jako u dědictví v případě, že odkazovník nemůže odkaz přijmout nebo ho odmítne, případně odkaz náhradníkovi.

Detailněji jsme v práci diskutovali nový institut vedlejších doložek závěti. Podle NOZ je možné připojovat k závěti podmínky, ke kterým se podle předchozí právní úpravy vůbec nepřihlíželo. Zůstavitel však musí mít na paměti, že podmínky uvedené v závětech musí být dědic schopen splnit, tedy že je v jeho moci podmínkám vyhovět. Jestliže půjde o podmínky nemožné, nebude se k nim přihlížet. K závěti je možné připojit i příkaz, který je posuzován jako rozvazovací podmínka. Pokud tedy dědic nesplní, co mu pořizovatel v závěti přikázal, jeho právo na dědictví se tím zmaří. Tvůrci nového občanského zákoníku však v této oblasti nezapomněli na situace, v nichž není možné splnit příkaz přesně. V takovém případě je však nutné se meritů příkazu co nejvíce přiblížit a splnit ho alespoň přibližně. Občanský zákoník nepřipouští takové příkazy, kterými by zůstavitel uložil dědici, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil.

Na úplný závěr dodejme, že NOZ je již za krátkou dobu své existence předmětem kritiky a diskusí odborné veřejnosti. Ministerstvo spravedlnosti zveřejnilo 17. 8. první část pracovní verze navrhovaných změn NOZ, proti čemuž se autoři NOZ bouří s poukazem, že novému kodexu by mělo být dopřáno více času na „usazení“. Navrhované změny v dědickém právu se dotýkají celkem dvanácti paragrafů. Jedná se například o změny v odvolání odkazu (§ 1602), postavení a práva a povinnosti správce pozůstalosti (§ 1556). S tématem této práce souvisí navrhovaná změna § 1561, který zakotvuje podmínky (jako součást vedlejších doložek závěti). Autoři návrhu změn uvádějí, že rozumnému uspořádání právního vztahu odporuje, aby bylo opakováno

něco, co dědic za života zůstavitele již splnil a zůstavitel zřejmě zapomněl vzhledem k tomu změnit závět' a podmínku z ní vypustit, v důsledku čehož by třeba dědic musel opakovat něco, co by zůstavitel v takovémto případě ani nežádal, např. znovu vystudovat vysokou školu, kterou dědic za života zůstavitele úspěšně ukončil promoci. Autoři komentáře k dědickému právu v souvislosti s opakováním podmínky uvádějí, že z obsahu ustanovení vyplývá, že v případě splnění podmínky za života zůstavitele nemusí povolaný dědic splnění podmínky po jeho smrti opakovat. Dovolávají se přitom ustanovení § 1551 o zjevném obtěžování dědice a tudíž neplatnosti podmínky. Autoři však připouštějí, že bude záležet na posouzení toho kterého konkrétního případu. Uvidíme a nechme se překvapit, zda a které změny případná novela NOZ v dědickém právu či přímo v testamentárním právu přinese.

ANOTACE

Jméno a příjmení autora:	Kamila Myšíková
Instituce:	Moravská vysoká škola Olomouc
Název práce v českém jazyce:	Dědění ze závěti
Název práce v anglickém jazyce:	Testamentary Succession
Vedoucí práce:	JUDr. Blanka Vítová, Ph.D., LL.M.
Počet stran:	82
Počet příloh:	0
Rok obhajoby:	2015
Klíčová slova v českém jazyce:	dědické právo, závěť, dědictví, dědic, vydědění,
Klíčová slova v anglickém jazyce:	Heirship, Testament, Inheritance, Heir, Disinheritance

Předmětem mé bakalářské práce je srovnání staré a nové úpravy českého dědického práva. Práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, plus úvod a závěr. První kapitola se zaměřuje na vymezení základní terminologie. Obsahem druhé kapitoly je pojednání o dědickém titulu. Třetí kapitola je hlavním výstupem práce a zabývá se komparací dvou právních institutů práva.

The aim of my thesis is to comparison the old and new changes made to Czech inheritance law. The work is dividend into three main chapters, plus outset and conclusion. In the first charter in brief set out with define basic terms. The contents of second charter I deal with heritage title. The third chapter is the main outcome of my thesis and deal with comparision of two legal institutions law.

LITERATURA A PRAMENY

BEZOUŠKA, P., PIECHOWICZOVÁ, L. *Nový občanský zákoník. Nejdůležitější změny.* Praha: Anag, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2.

BEDNÁŘ, V. *Testamentární dědická posloupnost.* Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011. 301 s. ISBN 978-80-7380-292-9.

CIRÁK, J., et al. *Dědické právo.* Ostrava: Key Publishing, s.r.o, 2010. 237 s. ISBN 978-80-7418-056-9.

ELIÁŠ, K., et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek §1-487.* Praha: Linde, 2008, 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7.

FIALA, J., HURDÍK, J., KORECKÁ, V., TELC, I. *Lexikon. Občanské právo.* Ostrava: Nakladatelství J. Motloch, 2001. 495 s. ISBN 80-7208-237-X.

MIKEŠ, J., MUZIKÁŘ, L. *Dědické právo v teorii a praxi.* Praha: Leges, 2011. 432 s. ISBN 978-80-87212-79-0.

NOVOTNÝ, P., NOVOTNÁ, M. *Nový občanský zákoník. Dědické právo.* Praha: Grada Publishing, 2014. 144 s. ISBN 978-80-247-5168-9.

REVENDA, Z. *Peníze a zlato. 2. vyd.* Praha: Managament Press, 2013. 256 s. ISBN 978-80-7261-260-4.

ROUČEK, F. *Československý obecný zákoník občanský a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. 2 vyd.* Praha: Československý kompas, 1932.

SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Praha: Linde, 2013. 151 s. ISBN 978-80-7201-931-1.

SCHELLEOVÁ, I. *Dědictví a dědické právo.* Brno: Computer Press, 2007. 228 s. ISBN 978-80-251-1659-3.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J. et al. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV Dědické právo*. Praha: Wolter Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-579-5.

ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné 3*. Vyd. 5. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 308 s. ISBN 978-80-7357-466-6.

VOJÁČEK, L., KOLÁRIK, J., GÁBRIŠ, T. *Československé právní dějiny*. 2. vyd. Bratislava: Eurokodex, 2013. ISBN 978-80-89447-99-2.

VOKURKA, M. HUGO, J. *Praktický slovník medicíny*. Praha: Maxdorf, 2011. 518 s. ISBN 978-80-7345-262-9.

Odborné články, odborná literatura a judikatura

21 Cdo 688/2006 (datum rozhodnutí 15. 05. 2007). [online] salvia.cz [cit 2014-09-04].
Dostupné z WWW: <http://kraken.slv.cz/21Cdo688/2006>

21 Cdo 1912/2008 (datum rozhodnutí 24. 09. 2008). [online] salvia.cz [cit 2014-09-04].
Dostupné z WWW: <http://kraken.slv.cz/21Cdo1912/2008>

21Cdo 2992/2009. [online] salvia. cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW:
<http://kraken.slv.cz/21Cdo2992/2009>

BARTOŠ, J. *Krátce k výpočtům povinného dílu nepominutelného dědice*. [online] Ad notam 3/2011, s. 21-23 [cit 2014-09-04].
Dostupné z WWW: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2011_3.pdf

DANIELOVÁ, M. *Vydědění a důvody pro něj ve světle judikatury a úpravy de lege ferenda*. [online] salvia.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW:
<http://www.epravo.cz/top/clanky/vydedeni-a-duvody-pro-nej-ve-svetle-judikatury-a-upravy-de-lege-ferenda-75635.html>

HOLÍK, L., MARCEL, J. *Právní institut zastavení dědického řízení podle § 175 h občanského soudního řádu*. [online] Ad notam 2/2010.[cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2010_2.pdf

HORÁK, O. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014 (č.11).

KŘÍŽOVÁ, V. (2014) *Dědictví a závěť podle nového občanského zákoníku* [online] Bezplatná právní poradna [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://bezplatnapravni poradna.cz/online-zdarma/novy-obcansky-zakonik-2014/smlouva-dohoda-plna-moc-nalezitosti-noz-2014/18045-dedictvi-a-zavet-podle-noveho-obcanskeho-zakoniku-2014.html>

Listina základních práv a svobod, č. 11, odst. 1 [online] poslanecká sněmovna ČR [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

MENCLEROVÁ, M. *Jak se změní dědický proces*. [online] Právní rádce 25. 07. 2013 [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW <http://obcanskyzakonik.justice.cz/infocentrum/media/jak-se-zmeni-dedicky-proces/>

PAVELKA, J., TITLBACHOVÁ, S., ŠMÍDA, D. *Dědické právo po rekodifikaci soukromého práva*. [online] epravo.cz [cit 2014-09-11]. Dostupné z WWW: <http://zakony.centrum.cz/obcansky-zakonik-novy/cast-3-hlava-3?strana=4><http://www.epravo.cz/top/clanky/dedicke-pravo-po-rekodifikaci-soukromeho-prava-91499.html>

Právní skutečnost. [online] ejustice.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/obecna-cast/pravni-skutecnosti/>

Nový občanský zákoník. Obecně o dědickém právu. [online] justice.cz [cit 2014-08-27]. Dostupné z WWW: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/obecne/>

Požízení pro případ smrti. [online] Notářská komora ČR [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.nkcr.cz/index.php?page=zavetivydedeni>

TLÁŠKOVÁ, Š. *Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. s. 4- 7 [online] Ad notam 2/2011 [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: http://www.nkcr.cz/doc/adnotam/2011_2.pdf

TLÁŠKOVÁ, Š. *Aktuálně k návrhu nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích*. Ad notam, 2011 (2), s. 5.

VAŇASOVÁ, M. *Úprava dědického práva v novém občanském zákoníku*. [online] epravo. cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW: <http://www.epravo.cz/top/clanky/uprava-dedickeho-prava-v-novem-obcanskem-zakoniku-78510.html>

Zřeknutí se dědického práva. [online] ejustice.cz [cit 2014-09-04]. Dostupné z WWW <http://obcanskyzakonik.justice.cz/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/zreknuti-se-dedickeho-prava/>

Zákonné prameny

Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník

Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 946/1811 ř. z., Všeobecný (obecný) zákoník občanský (ve znění z roku 1925)

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

Seznam zkratk

NOZ - Zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník

OZ - Zákon 89/2012 Sb., občanský zákoník.

o.z.o. - Zákon č. 946/1811 ř. z., Všeobecný (obecný) zákoník občanský (z roku 1925)

ZŘS - Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

OSŘ - Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád